eertijds

6e jaargang nr. 2 - December 1974

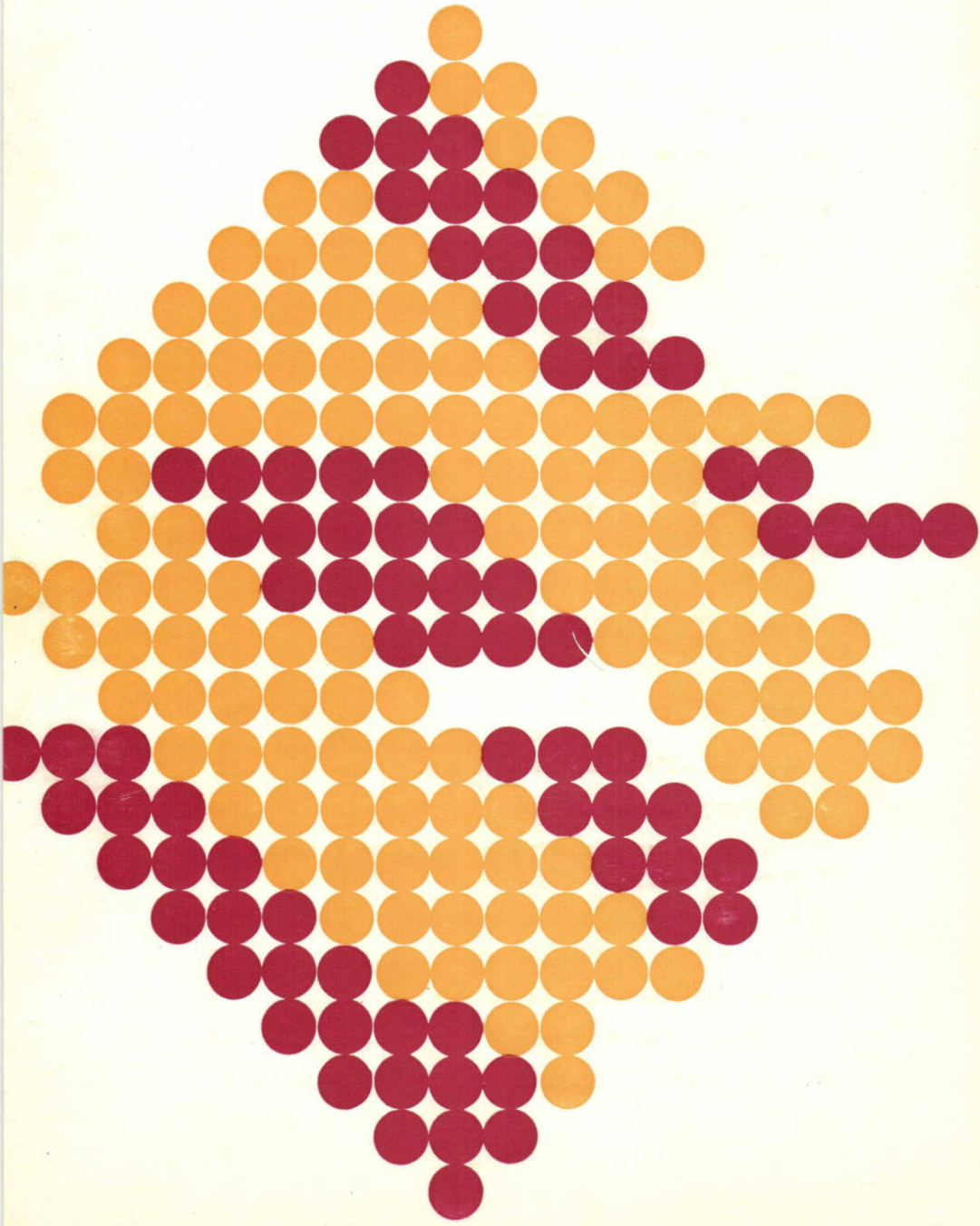

EERTIJDS

6e jaargang nr. 2 - december 1974

verschijnt tweemaal per jaar
een uitgave van de oud-leerlingenbond
van de oude en moderne humaniora

Klein Seminarie, Zuidstraat 27, 8800 Roeselare

Postrekening 000-0683345-77

Steunende leden : 300 Fr
Leden : 200 Fr

Oud-leerlingen van de laatste vijf jaar : 150 Fr

Inhoud: **blz.**

Honderd jaar « Die Groote Stooringe », de redactie . . 1

Aankondiging Kerstconcert 2

Ter herinnering aan mijn vader Paul van Biervliet, Aubert-Tillo van Biervliet 3

In illo tempore ...Rollariensi, A. van Doorne 14

Kunst en Wetenschap, Dr. A. Smeets 40

Richting Oost, J. Bouten, P. Scherrens, P. Decan . . . 48

Beenhouwer, L. Vandekerckhove 55

Familieberichten 58

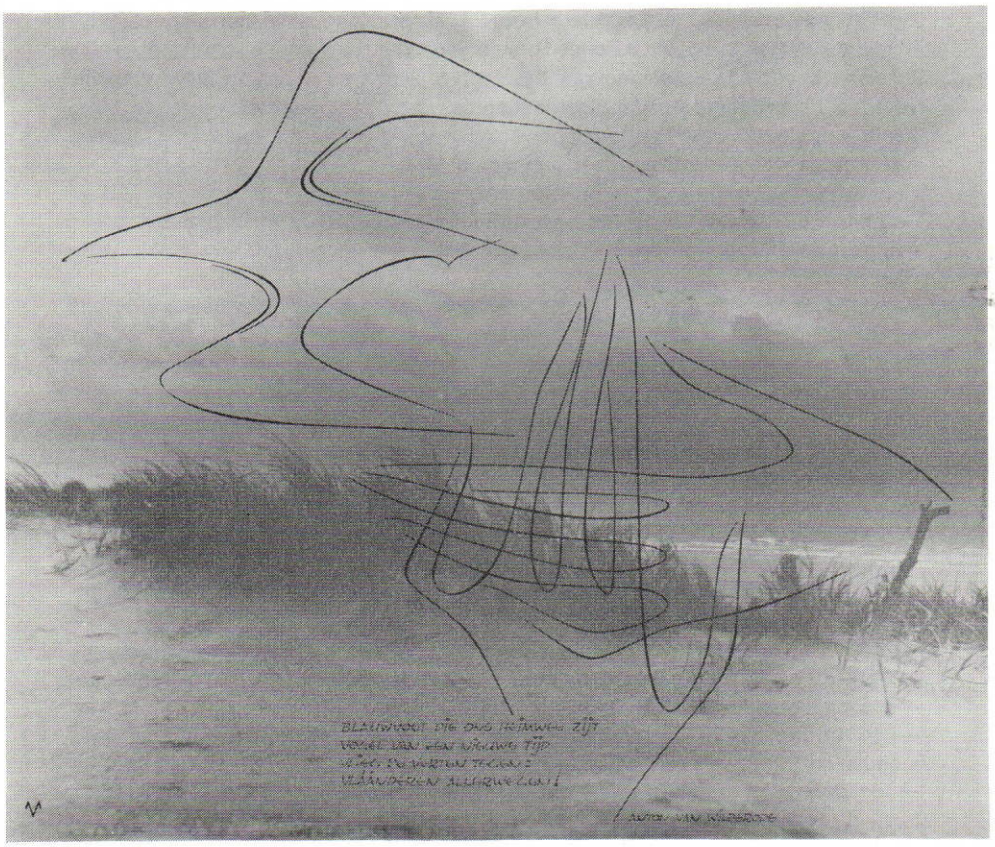

Daar is een nasie te lei,
daar is een strijd te strij,
daar is werk ! Komaan !

Jan CELLIERS

Honderd jaar « DIE GROOTE STOORINGE »... 1875 - 1975

Een waardige herdenking van « Die Groote Stooringe » is gepland in 1975. Honderd jaar geleden immers hebben de studenten van het Klein Seminarie te Roeselare het aangedurfd, met de steun van Vlaamsgezinde professoren, de traditionele onvolkse, of liever anti-Vlaamse houding en voorschriften van het establishment, waarin ook het seminarie geklemd stak, te betwisten, ja ! te dwarsbomen.

De betekenis van dit fait-divers zou zeker anekdotisch gebleven zijn, moest het ideaal dat de Blauwvoeters bezielde niet groot en onwrikbaar zijn geweest.

De flitsende vonk die te Roeselare in juli 1875 aansloeg zette het studentenvolk in geheel Vlaanderen in laaiende brand voor de rechtmatige onvoogding van eigen volk, voor de erkenning van de eigen taal ook en vooral in het onderwijs, voor de bevestiging van de eigen-nationale waarden. De determinerende betekenis van de Vlaamse studentenbeweging voor de Vlaamse beweging hebben historici als Dosfel en Elias klaar aangeduid.

Het past derhalve die « stooringe » te herdenken :

— niet in de zin van het louter zwaaien met vlaggen, het zelfgenoegzaam roeren van de grieventrom, het onverantwoord herhalen van lang-voorbijgestreefde vitterijen ;

— wel door te wijzen hoe « Die Groote Stooringe », als doelbewuste actie, ons op vandaag nog kan voorlichten, inspireren en aanmoedigen.

Positief en dankbaar waarderend wat na « lange kamp » voor Vlaanderen werd veroverd en gerealiseerd, met eerbied voor de onmisbare aanbreng daartoe van ALLE Vlaamsgezinde krachten, kunnen de waarden die de Blauwvoeterie inspireerden ook nu nog van onschatbaar nut en taktisch gebruik zijn om het veroverde en het gerealiseerde te vrijwaren, te bevestigen en naar een integraal-Vlaamsverantwoorde toekomst in Europa en in de wereld te richten !

Verkennen wij grootlijnig enkele van deze Blauwvoetwaarden :

— de onwrikbare kracht van de idee, het « 't en zal » ;

— de onmisbare zweep van de inspanning, werkkracht en persoonlijke integriteit, het « student, studeer » ;

— de permanente kontestatie van alle machtsmisbruik in maatschappijstrukturen, in kerk en staat, het « recht door zee » ;

— de onaflatende strijdbaarheid, het « were di » ;

— de trouwe liefde voor eigen volkswaarden en sociale vindingrijkheid, de « gilden » ;

— de durvende droom die het strakke konservatisme aanhoudend ondermijnt, het « de toekomst straalt voor ons » ;

— de kristelijk-Vlaamse ondeelbaarheid, het « met het kruis in den top... »

Komaan ! Deze doordrammende krachtlijnen zijn aktueler dan ooit ; mochten zij bovendien de richtlijnen worden voor de Vlaams-nationale ontplooiing in de grenzeloze verwarring van de multinationale nep-wereld en van de één-dimensionale konsumptie-mens.

Vliegt de Blauwvoet !

De viering van het 250-jarig bestaan van de kerk van het Klein Seminarie wordt geopend met een fris en kunstvol KERSTCONCERT op MAANDAG 23 DECEMBER 1974 te 20 u.

Aan dit concert verlenen hun medewerking : het Westvlaams Jeugdorkest onder leiding van Fr. Soete, Pro Musica van het St.-Jozefscollege te Tielt onder leiding van G. Hinnekint en het jeugdkoor Colliemando van het Klein Seminarie onder leiding van A. Loose.

Wij hebben dan ook het groot genoegen U hartelijk uit te nodigen tot het bijwonen van dit kerstconcert, dat ingericht wordt door de oud-leerlingenbond van de oude en moderne humaniora van het Klein Seminarie, Jeugd en Muziek, Studio Callebert, en dat plaats grijpt onder de auspiciën van het ministerie van Nederlandse Cultuur, dienst volksontwikkeling.

Kaarten voor dit Kerstconcert aan de prijs van 60 Fr kunnen van nu af reeds besteld worden door overschrijving op Prk. 000-0683345-77 van de oud-leerlingenbond van het Klein Seminarie, Zuidstraat 27, 8800 Roeselare.

Ter herinnering aan mijn vader

PAUL VAN BIERVLIET (Gits 1891 - 1972) gemeentesekretaris van Gits en heimatdichter.

Wanneer mijn vader Paul van Biervliet op 3 februari 1972, de feestdag van de H. Blasius, die te Gits vanaf onheuglijke tijden vereerd wordt, overleed, verdween een getuige te meer van het bruisend Katholiek-Vlaams leven aan het Roeselaarse Klein Seminarie voor de eerste wereldoorlog. Geboren te Gits op 28 juni 1891 als zoon van Hendrik, die zaakwaarnemer en postmeester was, en van Maria Roelens, een ingoede en invrome vrouw, die desondanks haar vijf bengels hardhandig durfde aan te pakken, kwam hij in 1904 in het « septième » aan het Roeselaarse kollege, om er in 1911 zijn Latijns-Griekse humaniora te beëindigen. Hij kwam er in een nest van blauwvoeters terecht ; van ieder van hen kan een stuk geschiedenis van de Vlaamse beweging geschreven worden. Drie jaar voor hem waren E.H. Joris Delmarque en de latere scheutist Achiel Soenen uit Poelkapelle, die in China de marteldood stierf ; twee jaar voor hem E.H. Leo Dumoulin, de laatste redacteur van « De Vlaamsche Vlagge », waarin hij onder schuilnaam « Moeder Vlagge » schreef, E.H. Reimond Gheeraert, Marcel Breyne, die onder schuilnaam Bertolf Biekens zou schrijven en onlangs gestorven is in Zuid-Afrika ; het jaar voor hem E.H. Odiel Spruytte, en Firmin Deprez, die op 22 mei 1916 sneuvelde aan de IJzer en in de IJzertoren begraven werd, en van zijn eigen klas E.H. Karel van der Espt, die te Vladslo begraven ligt. De leraars, waarover hij het liefst sprak en die wellicht de meeste indruk op hem hebben gemaakt, waren EE.HH. Leo Deleu, Oskar Verhaeghe, de nooit-geëvenaarde retorika-leraar, en Michiel Delrue, wiens naam hem de meeste studentenfratsen te binnen riep. In verband met E.H. Michiel Delrue (Avelgem 14 feb. 1877 - Gullegem 14 maart 1963), ontving ik van vaders klasgenoot de h. Amaat Vyncke uit Gent, een neef van Ratte Vyncke, waarover E.H. Lode Monbaliu zijn merkwaardig boek schreef, op 9 oktober 1973 een brief :

« Paul blijft bij zijn overlevende klasmakkers onvergeetbaar. Wat hebben wij toch leute en plezier gehad tijdens onze studie(!!)jaren te Roeselare, bijzonder in de 4de Latijnse, waarvan E.H. Michiel Delrue de titularis was. Wat hebben wij daar gebrield en gemoost en gehuild en getierd... en toch veel geleerd bij onze « PEE ».

Michiel had de slechte gewoonte van heel veel speeksel uit te stuwen wanneer hij les gaf. Paul, uw Vader, zat op de eerste bank links van het klaslokaal... en als Michiel begon te pereroren, stak Paul zijn pennestok, waarop een zielig klein stukje kladpapier stak, omhoog... om zich te beschermen tegen de « motregen ! » Michiel, in een luimige bui riep eens uit : « van Biervliet est asinus et Vyncke est asinus petrae » ... en dan : « Vyncke, versta je dat ? Dat wil zeggen dat gij, rostepiet, een STEENezel zijt ! Steek dat in joun gileezak en onhoud het ! »

Zekere dag kwam Z.E.H. Inspecteur. Aan de muur hing in onze klas een kaart van Gallië met de namen van al de stammen die er woonden ten tijde van Caesar. Na enkele vragen gesteld te hebben, waarop de beste leerlingen goed konden antwoorden, vroeg de inspecteur wie er naar voren wilde treden om op de kaart de bijzonderste volksstammen op te noemen en hun woonplaats aan te duiden ... en zeemzoetjes keek hij naar Paul en zei : « Gij, mannetje, zult dat zeker wel weten ! » ... en Paul ging al dreitelen de stok nemen nevens het bord en, zonder

aarzelen, zette hij de top van de stok onder de aangeduide volksstam : « De Pémannes, Mijnheer de inspecteur ! » 't Was er uit ; Michiel werd bloedrood van coleire, de inspecteur wist niet wat er gebeurde en heel de klasse ging aan 't giechelen ! Dat Paul, toen de inspecteur weg was, een formidabele ranseling kreeg... moet U niet verwonderen : het was toen nog het tijdstip van de ROEDE ! Heerlijke vervlogen tijden ! Uw Vader zal zeker wel van uit de hemel lachen met deze herinneringen uit zijn en onze jeugdjaren ».

Aan het Klein Seminarie bloeide toen, ondanks de Franse voertaal en het gehate signe voor hen, die er op betrapt werden hun taal te spreken, een fris katholiek en Vlaams leven. Daar was vooreerst het zoeavenkorps, dat nu tot de « folklore van het kollege » geworden is. Er werd duchtig strijd gevoerd tussen zoeaven en garribaldisten. Op bijgaande foto staat vader in het midden als garribaldist, terwijl Firmin Deprez de degen strijdvaardig in de hand houdt, en een garribaldist zijn degen aan de zoeaven overlevert, want in de Roeselaarse veldslagen hebben de zoeaven blijkbaar altijd de bovenhand gehaald.

De blauwvoet vloog in het kollege. De bretoense bard Théodore Botrel (Dinan 14 sept. 1868 - Pontaven 25 juli 1925) deed met zijn bretoense zangers een triomfantelijke tocht door Vlaanderen en kwam ook in het kollege terecht. In zijn « Parler Breton n'est plus permis » met de fiere belijdenis « Mais elle n'est pas encore morte, la langue de l'antique Amor » lag de gelijkenis van de Bretoense en de Vlaamse strijd voor het grijpen. Hugo Verriest kwam de studenten spreken over Guido Gezelle en de grootheid van Vlaanderen, zoals vader zelf schreef :

« Gezelle is de tolk van 't Vlaamsche volk ! » Dit was eene uitweiding die Verriest miek. En wanneer « onze » Pastor den « Timpe, Tompe, Teerlijk » herhaalde, dreunde het verhoog onder zijnen machtige voetstap, en 't wêergalmde door de zaal, maar geen één die repte,... 't was of alles dood was.

En wanneer hij eindigde met ons zijn « Proficiat » toe te sturen omdat we 't geluk hadden Vlamingen te zijn, waren we verstomd dat een uur reeds om was, een uur die enkele ogenblikken scheen te zijn.

Doch moest ge ons verlaten, we koesteren de hoop u welhaast eens weder te zien, op « ons » collegie, in uw innerlijke Vlaamsche wezen. »

Het verlof, hoe kort het toen ook was, was even vruchtbaar als het leven op het kollege. Vader Hendrik, die zelf de drie jaar oudere Albrecht Rodenbach als medestudent op het kollege van Roeselare had gekend, ontving graag de vrienden van vader en van zijn broers in zijn gastvrij huis te Gits. Vader trok er met zijn kameraden op uit, niet alleen te Gits, maar ook te Beveren, Hooglede en nadere dorpen, om toneelstukjes van eigen makelij met zeer veel sukses op te voeren. Sommige van die stukjes bleven in handschrift bewaard : De scheerbaas, Het Portret, De Sterrekijker. Het grote Vlaamse actiepunt rond het jaar 1911 was de vervlaamsing van de Gentse hogeschool. Gits en Torhout vormden toen samen één studentenbond, en aldus kreeg vader van Firmin Deprez uit Torhout op 10 april 1911 een kaartje, waarin hij hem vraagt ferme propaganda te voeren onder de studenten van Gits om op Tweede Paasdag op een meeting te Torhout aanwezig te zijn voor de vervlaamsing der Gentse hogeschool : « We moeten Vlaanderen in rep en roer zetten en als 't moet zelfs tot de Revolutie toe bewegen ! » In het verslagboek, dat vader in 1910 opstelde van de traditionele roepingsbedevaart van de studenten naar O.L.Vrouw van Halle (voltooid op 13 april 1911), en waarvan sommige gedeelten zeker in « Eertijds » eens zouden mogen verschijnen, schrijft hij dat zij de Kluisberg neerdaalden onder het zingen van de Vlaamse

De retorica student Paul van Biervliet.

Leeuw, en met de leus « Wij eisen een Vlaamse Hogeschool », « dat het helmde langs de bergflanken ».

Daarenboven had vader in zijn studententijd samen met zijn jongere broers-studenten een innige vriendschap aangeknoopt met Edward Vermeulen (ps. Warden Oom), een van onze beste heimatschrijvers, die nooit genoeg werd gewaardeerd. In zijn huis te Hooglede herleefde Warden Oom, terwijl hij rustig zijn « pupe smoorde », tussen al dat bruisend Vlaams studentenleven ; kunstschilder Alidoor Lamote uit Koolskamp en vader behoorden in die tijd tot zijn innigste vriendenkring ; « die twee zijn van mijn vrienden uit het bovenste schof », zou hij na zijn vlucht uit Hooglede op 5 augustus 1917 in zijn dagboek schrijven.

Uit zijn Roeselaarse studententijd dateert ook vaders eerste letterkundige bedrijvigheid. Ik vond in handschrift een zeer mooi natuurgedicht terug, vol herinneringen aan de klassieke oudheid, dat uit die tijd moet dateren :

Eos kwam haar' rozenvingeren
op 't klavier der duinen slingeren
en er rolden klanken uit :
tonen licht, en zoet, en luid.

Philomeel, ter zilv'ren beke,
liet zijn' orgeltonen leken
over 't diepe, donk're woud,
verre tusschen 't sperrenhout.

Elios, met gouden boge,
schoot door 't bosch, dat ginder hoge
op de heuveltoppen ligt,
eene sperke zonnelicht.

En de bloemkes, diep gedoken,
werden van den schicht doorstoken,
en ze draaiden 't kopken om
waar de dagvorstinne glom.

En het windje woei en loerde
of er nog geen blaadje en roerde ;
't schudde peer'len van het groen :
't bosch stond in zijn feestgedoen.

Zijn mooiste verzen schreef hij echter in de trant van Omaar Karel de Laey, die hij blijkbaar persoonlijk niet had gekend, maar aan wie hij een « In memoriam » (in handschrift) heeft gewijd. Zij verschenen eerst in 1910 in « De Vlaamsche Vlagge », en vanaf 1911 in « Nieuwe Wegen », het « Letterkundig Maandschrift voor ons Volk », dat hij samen met Warden Oom, Jos Verhelst, Marcel Breyne, Stanne Serneels en andere vrienden had helpen stichten, en waarvan het eerste nummer in januari 1910 te Roeselare verscheen. Aanvankelijk schreef hij onder schuilnaam Rodolfo als herinnering aan « Rodolfo » of « Plicht en Liefde », een drama in vier bedrijven, dat zijn oom Aloïs van Biervliet (Gits 1852 - 1887), die in de Schoolstrijd onderwijzer was te Woumen, in 1880 had geschreven en dat na de schoolstrijd werd opgevoerd. Onder eigen naam schrijven, vooral in « De Vlaamsche Vlagge », was toen niet zonder gevaar ! In de Vlagge verschenen verscheidene gedichten in de trant van O.K. de Laey, en zelfs Felix Timmermans debuteerde met De Laeyse verzen. Voor « De Student » maakte hij in 1911 een afscheidsgedicht. Hij laat de klassieke oudheid achter de rug, « want in mijn Vlaanderen ben ik groot », en wel te Gits, zijn geboorte- en stamdorp.

Op deze zoeavenfoto herkennen we ondermeer v.l.n.r. : 2e Karel van der Espt, 6e Paul van Biervliet en 9e Firmin Deprez.

Vaarwel

Ik heb gedoold en rondgezworven,
gevlinderd op uitheemsche bloem,
- gelijk de bie doet, uit den korve - ...
gezocht romeinschen adelroem.

Ik heb aanschouwd die hooge bergen
Waar Rome's heir, langs rotse en bocht,
als kleine en werelooze bergen
den krijgsreus Hannibal bevocht.

Ik heb, omkranst van wijngaardranken,
gezeten in een' roomschen hof
daar waar men, tusschen Bacchusdranken,
van eere spreekt en godenlof.

Ik heb rondgewandeld in de hoven,
waar de eeuwige Homeer ons leert
hoe grieken hunne goden loven,
waar Plato en zijn school wijsgeert.

Na vreugde en blijdschap, 'k heb gelezen
van rampe, die op Laïos daalt,...
hoe vorst Edip', zich zelf verwezen,
geblind, uit eigen' lande dwaalt.

Maar thans, thans ga ik mij verpozen
Waar eigen grond mij heeft genood ;
'k laat al dat wee en liefdekozen,...
want in mijn Vlaand'ren ben ik groot.

Vaders drukste letterkundige bedrijvigheid dateert tussen zijn studententijd en de eerste wereldoorlog. Hij schreef verder De Laeyse gedichten in jg. III (1912) en jg. IV (1913), alsook een novelle « Het spook met de vlottende haren » (jg. III, 1912, 76 - 78) in « Nieuwe Wegen », maar thans onder eigen naam, en een dichterlijke « Kerkhofblomme » voor zijn klasgenoot Abel Ennaert (Kemmel 11 juli 1891 - 29 jan. 1912), wiens dood hem, samen met die van zijn andere klasgenoot, Jozef Rommel uit Kachtem, hevig had ontroerd, in « De Vlaamsche Vlagge » (jg. XXXVIII (1912), 98), en novellen in « De Jonge Wacht », dat in 1913 was gesticht als « Maandblad van het Verbond der Katholieke Jonge Wachten van West-Vlaanderen ». Dit zijn prozastukken, waaruit hij op rake wijze mensen en gebeurtenissen typeert, zoals « Kozen », « Lange Sooi », « Zwijnsprocessie », « Op zijn reeuwstrooi », die hij te Gits had afgekeken, hoewel de meeste namen fictief zijn. Hij schreef ze onder schuilnaam K. van Ommelede, als herinnering aan de heerlijkheid Onlede te Gits en Beveren, of L. Eenbosch, als herinnering aan de verdwenen Leenbossen te Gits en Kortemark. Gits had een flinke afdeling van de Katholieke Jonge Wacht, onder naam « Voor Godsdienst en Vaderland », waarvan vader schrijver of sekretaris was. Op zondag 21 juni 1914 werd het nieuw vaandel gewijd. Pater Callewaert hield het feestsermoen in de hoogmis, er was een optocht met 27 vreemde korpsen en Achiel Denys sprak op de vergadering. In 1913 was vader ook medesticher en eerste sekretaris van de Davidsfondsafdeling te Hooglede voor Gits, Hooglede, Beveren en Staden.

Een ander blad, waaraan hij meewerkte, was « Christen Vlaanderen », dat jaarlijks viermaal verscheen als orgaan van het « Christen Vlaamsch Verbond », dat in

1904 door advokaat Emiel de Visschere (Ruddervoorde 11 dec. 1861 - Brugge 14 juni 1910) tot « het in stand houden der Christene Vlaamsche zeden en gebruiken, in en door de Vlaamsche taal, alsmede het bestrijden der godslastering en zedeloosheid, met St.-Michiel als patroon, was gesticht, en waarvoor Lodewijk Dosfel onder schuilnaam Godfried Hermans in 1909 propaganda maakte in de Vlagge ; tot onze verwondering vinden wij het niet vermeld in de anders zo interessante « Encyclopedie van de Vlaamse Beweging » ! Hierin verschenen van vaders hand enkele gedichten, zoals « Naar Bethlehem » (Kerstblad 8 dec 1812) en « Groeninghe » (Groeningheblad 10 juni 1913), alsook « Nijd », fragment van een bijbelspel « Kaïn en Abel » in Vondeliaanse alexandrijnen (Kerstblad 25 dec. 1913, blz. 3). Het Christen Vlaamsch Verbond en zijn stichter E. de Visschere hadden namelijk de letterkundigen aangezet bijbelse toneelspelen te schrijven, en « De uitslag heeft de stoutste verwachtingen overtroffen ». Aloïs Walgrave, Frans Dewitte, Lod. Dosfel, Jozef vanden Berghe en Bertholf Biekens waren met bijbelse spelen voor de dag gekomen. (Ibid., blz. 4) In vaders papieren vond ik nog het schema van een bijbelspel over Maria Magdalena : « De groote zondares ».

De meeste van vaders gedichten, in De Laeyse trant geschreven, werden gebundeld in « Landeleven », dat op 15 december 1912 te Brugge bij Jozef Houdmont - Carbonez werd gedrukt. Warden Oom schreef een bemoedigend voorwoord, gedateerd van 18 okt. 1812 en wenst de jonge dichter veel geluk met zijn eersteling : « Geluk met uwen eersteling, jonge dichter, en doe voort, doe maar stabiel voort !». Het zijn 50 schilderijtjes uit het leven van de mensen te lande, die vader te Gits of in zijn eigen huis had afgekeken, zoals in « Naar bed » (blz. 25). Moeder schenk ieder kind een lepel olietraan in, en terwijl haar kinderen, half in slaap de trap opklauteren, zegt ze : Nog een weesgegroetje voor die en die heilige, wat schilderachtig weergegeven wordt : « Moeder schartte, één voor één, al d'heil'gen van den hemel uit ». Heel laat horen zij nog zatlappen (met 'n langen savel aan).

Naar bed.

's Avonds, moeder, moêgetjoold van
werken, steekt 'n keersken aan,
uit 'n flessche - van den kaafboord -
schinkt ze 'n druppel olietraan.

Met den vaak reeds in onze oogen
gieten we den borrel in,
en het vette sap kruipt, blinkend,
langs ons puidegladden kin.

Langs den zoldertrap we geeuwden
en we baden overluid :
moeder schartte, één voor één, al
d'heil'gen van den hemel uit.

En in bed, gelijk de hennen,
wreven wij 'n diepen mok,
en we krulden dan ineen in
onzen wollen slapersrok.

Dan, heel laat, we hoorden menschen
luide zingen langs de baan...
z'hadden, van den baarloop komend,
elk 'n langen « savel » aan.

« Landeleven » kreeg lovende besprekingen, van Jozef Verhelst in « Nieuwe Wegen » (jg. III, 1912, 76 - 78), van Joris Eeckhout in « Jong Dietschland » (jg. XVI, 1913 - 14, 219) en van Arthur Coussens in « Biekorf » (jg. XIV, 1913 ; 207 - 208). Arthur Coussens noemt vader de beste navolger van Omaar-Karel de Laey, en zegt dat de meeste stukjes door hem zouden mogen onderschreven worden. C. Heyman schrijft dat de plaatsbepalingen bij vader talrijker zijn, de tafereeltjes losser, maar dat de beelden even verrassend en grappig zijn als bij De Laey. Bundels als « Landeleven » kunnen bovendien De Laeys « Van te lande » in diskrediet brengen, omdat men de indruk krijgt dat zijn typische verstechniek « een gemakkelijk aanleerbare verzenbrouwerskneep » is. Het besluit van allen, die vaders werk bespraken, kwam neer op de wens van Warden Oom : Jonge dichter, doe maar stabiel voort !

Toen kwam echter de oorlog in 1914, die zoveel heerlijke beloften, ook van letterkundig leven in West-Vlaanderen, zou uitdoven. Op 24 oktober 1913 schrijft Juul Filliaert aan vader dat « Nieuwe Wegen » nu geheel op zijn « nekke ligt », en in juli 1914 zou het laatste nummer verschijnen. De uitgave van vaders toneelstuk « Kaïn en Abel », dat in « Christen Vlaanderen », dat eveneens met de oorlog verdween, voor 1914 werd aangekondigd, liet voor goed op zich wachten. Maar de vooroorlogse studentengeneratie werd het geslacht van de IJzer, dat zoals Firmin Deprez het AVV - VVK in het bloed en slijk van de IJzer zou beleven, en waarvan Cyriel Verschaeve zou getuigen : Hier liggen hun lijken als zaden in 't zand. Hoop op den oogst, o Vlaanderland !

Vader, die na retorika thuisgebleven was, volgde op 16 juli 1916 zijn oom Charles van Biervliet op als gemeentesekretaris van Gits, en zou het blijven tot 1965, bijna een halve eeuw, toen zijn zoon Elmar burgemeester werd van Gits. Vanaf de Franse Revolutie was de stam te Gits gevestigd. Karel - Ignaas van Biervliet, geboren te Oekene op 8 juni 1734 was over Ardooie en Lichtervelde gekomen om er te boeren op de oude schaaphofstede, en was kerkmeester en adjunct-meier. Zijn zoon Amandus trouwde met Coleta van Canneyt, een oomzegster van Pier - Jan van Canneyt, de meest verbeten stevenist van Gits, op wiens hoeve de stevenistische priesters de mis lazen. Wie van Gits spreekt, spreekt van het stevenisme, de sympathiekste kontestatie, die Vlaanderen ooit heeft gekend ! Amandus ging boeren naar Roeselare, maar zijn oudste zoon Pieter - Jan keerde naar Gits terug en werd vader van grootvader Hendrik, van zijn zusters en broers, waaronder Charles, die van 1883 tot 1916 sekretaris was van Gits, van de onderwijzer-dichter Aloïs, en Cyriel (Gits 1865-1934), die als pastoor van Wakken U de boom aanwees, waaronder « de Swighenden Eede » vergaderde met Hugo Verriest.

Van letterkunde is er bij vader niet veel meer in huis gekomen. Het bleef bij gelegenheidsgedichten, en een paar bundels in handschrift, « Landeleven II » en « Van hier en elders ». Sommige gedichten zijn even schilderachtig als die van « Landeleven », waaronder dit gedicht, waarvan vader zeer veel hield :

Zaligheid

Langs de groene vensterruitjes
van de oude kloosterkerk
maken musschen musschennesten
in 't verroeste traliewerk.

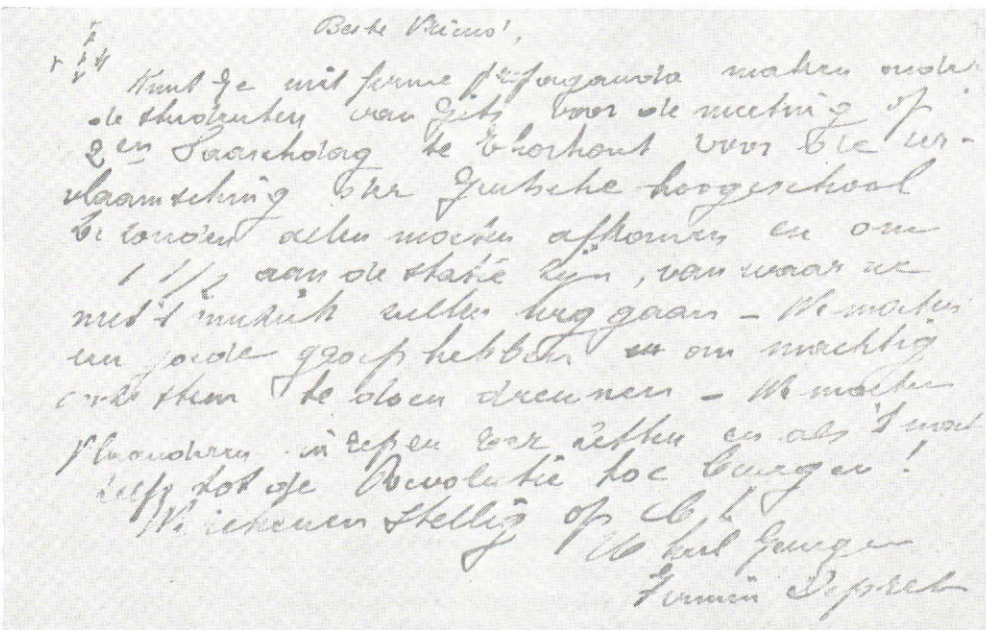

Briefkaart door Firmin Deprez verstuurd op 10 april 1911 waarin hij de studenten van Gits oproept tot massale deelname aan de meeting voor « de Vervlaamsching der Gentsche hoogeschool ».

De begijntjes in 'n reke
knielen diepe voor 't altaar,
en de « Moeder » geeft wijwater
met 'n koop'ren kwispelaar.

't Lof begint ; de grijze paster
zegent met den Lieven Heer ;
uit de murwe orgelklasse
kriept het « Tantum ergo » neer.

D'engels boven d'hoogen outaar
met hun bruine schinkels bloot,
blazen op thebaansche trompen
hunne wassen kaken groot.

Tegen d'endeldeure staat er
op 'n worremsteekte voet
'n vermolmde Sinte Rochus
met zijn bloote bille in bloed.

't Lof is uit ; de priester zegent.
De begijntjes, heel kontent,
slent'ren weg lijk heil'ge maagden
uit het oude Testament.

Diep uit 't westen kijkt de zonne
door het stervend najaarshout
en begiet 't Begijnhofkerke
met haar milde sprankels goud.

Wat vader steeds trouw behield, was zijn liefde voor God, voor de Kerk, voor zijn gezin en zijn dorp, voor zijn volk ; hij bleef trouw aan de Blauwvoeterie en onder zijn beste vrienden telde hij Jeroom Leuridan. In de laatste oorlog was hij gekant tegen elke vorm van collaboratie, maar hij was ook de eerste om na de oorlog de mensen te helpen, die door de repressie getroffen werden ; zijn rechtvaardigheidsgevoel kwam in opstand tegen elk onrecht. Met fierheid mocht hij zeggen dat het dank aan zijn hulp was dat te Gits, in tegenstelling met alle omringende gemeenten, geen huizen werden geplunderd en geen baldadigheden werden uitgehaald.

Hij bleef trouw aan zijn vrienden uit het Klein Seminarie en zijn klasmakkers vooral bleven zijn vrienden « uit het bovenste schof ». In 1971 was hij ten huize van apotheker Florent Laleman voor een laatste maal in zijn rolstoel aanwezig op de klasvergadering ; het was een diamanten jubileum. Een verslag en foto hiervan verschenen in « Eertijds » (jg III, dec 1971, blz. 1 - 3). In zijn laatste levensjaren wilde hij zijn letterkundig werk herzien en herwerken, maar de kracht hiertoe ontbrak hem.

Zijn overlevende klasmakkers waren aanwezig op zijn begrafenis te Gits op woensdag 9 februari 1972, toen hij volgens eigen verlangen met de wijtewagen ten grave werd gedragen. In een onuitgegeven gedicht had hij het zelf zo beschreven :

Uitveert

Trage komt de wijtewagen
voor de somber' huisdeur staan ;
al het volk eerbiedig wacht daar
langs de witte kiezelbaan.

Als de kist is opgeladen
Trekt de stomme stoet vooruit ;
in de verte smijt de beêklok,
over 't veld, haar droef geluid.

Bij de poorte van de hoeve
smijt de knecht 'n strooien kruis,
- laatste vaarwel aan den doode,
in zijn' nauwgesloten kluis.

Op den doodenwagen zit den
ouden boever gansch alleen,
achter hem daar ligt de kiste,
dood en stijf gelijk 'n steen.

Aan de kerkedeur gekomen
zet men d'houten kiste nêer,...
droevig draaien Miete en Baai en
keeren naar de hoeve wêer.

Met vader verdween, zoals ik schreef, een strijder voor God en Vlaanderen te meer !

Aubert - Tillo van Biervliet o.s.b.
Steenbrugge - Assebroek.

Bibliografie

Edward Vermeulen, Dagboek van een banneling. Tielt, 1928, blz. 29.

Een diamanten jubileum. In **Eertijds,** III (dec. 1971), blz. 1 - 3.

In memoriam Paul van Biervliet, in **Het Nieuwsblad** van 9 feb. 1972 en andere kranten en weekbladen.

Noël Maes, Een groot Gitsenaar overleden, in **Gits aan de spits** (Milacblad), 1972, nr. 2, blz. 17 - 19.

A.T. van Biervliet o.s.b., Onze kwartierstaat : Paul van Biervliet, letterkundige, in **Vlaamse Stam,** IX (1973), blz. 531 - 537.

Id., Herinneringen aan mijn vader, in **Biekorf,** LXXIV (1973), blz. 345 - 349.

Id., Het paard in de literatuur. Bij heimatdichter Paul van Biervliet, in **Het warmtebloedpaard,** XIX (1973), ter perse.

I. Lambrecht o.s.b., Paul van Biervliet, in **Nat. Biogr. Woordenboek,** deel VI (ter perse).

Speciaal nopens Landeleven.

Jos. Verhelst in **Nieuwe Wegen,** III (1912), blz. 76 - 78.

A(rthur) C(oussens), in **Biekorf,** XIV (1913), 207 - 208.

J(oris) E(eckhout), in **Jong Dietschland,** XVI (1913 - 14), nlz. 219.

Maurits van Coppenolle. Landeleven. In het land van bomen en glooiingen. GITS.

De stevenistenparochie. In **West-Vlaanderen** (weekblad) van 8 feb. 1947.

Ary Scholleman (ps van C. Heyman), Omer-Karel de Laey, onuitgegeven monografie, ca. 1959, blz. 83 - 84, 94 - 95.

In illo tempore... Rollariensi...

Tweede deel van de schriftuur over de humaniorajaren der retorica 1928 in het Klein Seminarie te Roeselare.

Aansluiting bij het Eerste Deel (Eertijds - juni 1974).

De verantwoording die ik aan het eerste deel liet voorafgaan, behoudt haar volle betekenis, ook voor dit tweede stuk. Uit brieven, telefoontjes en gesprekken van en met lezers, heb ik de vereiste moed geput om het relaas te voltooien, in de mate waarin zoiets voltooibaar is.

Al die vriendelijke reacties hebben mij deugd gedaan, omdat niemand zich bemoeid heeft met wat of hoe ik geschreven heb. Ze hebben begrepen dat het mijn persoonlijke kijk op die tijd is, dat nu ook, behalve dan wat de feiten betreft, iemand anders een andere kijk erop kan en mag gehad hebben.

Velen hebben hun blijdschap uitgedrukt om het heroproepen van dit stuk verleden. Wat zij over de inhoud en over mijn interpretaties en bedenkingen vinden hebben zij niet meegedeeld. Dat interesseert mij ook niet. Mij interesseert dat iemand anders ook zijn visie op die jaren neerschrijft ! Van sommigen vernam ik dat ze « in grote lijnen » met mij akkoord kunnen gaan. Dat doet mij genoegen, maar nog eens, ik heb het recht niet dat van iemand te vragen.

Diep werd ik evenwel getroffen en blij ontroerd door twee brieven - een korte felle uit één geut ! En dezer dagen een zeer lange, van de Scheutist-missionaris in Zaïre - Germain LOOTENS van de retorica na ons (1929). **Gelukkig** maakten mij die brieven, omdat mijn relaas hem teruggebracht heeft naar het **Klein Seminarie,** het oude, het echte, waarvan hij totaal vervreemd was en waar hij zich van na zijn retorica steeds als niet meer aanvaard had gevoeld. Heel dat schoon en rijk verleden is in hem weer wakker geworden. De vreugde die zijn woorden mij brengen, zou volledig worden indien hij ook eens naar de pen zou grijpen om over 1923 - 29 te schrijven op zijn manier, met zijn onstuimig temperament en zijn onverwoestbaar idealisme. Wel zal ik de lezers teleurstellen door het feit dat ik in dit tweede deel niet alles kon opnemen wat ik bv. op pag. 37 - alinea 1 en 2 (Eertijds - jaargang 6 - nr. 1 - juni 1974) beloofde. Er bleek plots voor die jaren zo'n overvloed aan herinneringen, aantekeningen en dokumentatie voor mij te liggen, dat een duchtige schifting noodwendig was. Ik vraag ook om ekskuus dat ik in het eerste stuk soms even op de jaren en de gebeurtenissen moest vooruitlopen en nu dus wel eens in herhaling zal vallen. Er werd mij ook gewezen op mensen die onbesproken bleven zoals de leraars van onze 6e B - DELBEKE en VAN HUFFEL.

Die mensen heb ik onvoldoende gekend. Zo kan ik ook in het tweede deel over een drietal leraars weinig meedelen en zal dat verder met redenen omkleden. Ook in mijn verder relaas over die twintiger jaren heb ik gepoogd het positieve te laten doorwegen. Indien er pijnlijke dingen gebeurd zijn, die vele anderen met mij gegriefd en ontgoocheld hebben, heb ik gemeend dat niet te moeten verbloemen. In deze tijd, waarin korruptie tot op de hoogste vlakken schaamteloos hoogtij viert, waarin haast geen enkel gezag meer gaaf is, gebeurt het zeker bij velen van ons, terug te denken aan die bedekte en beschermde korruptie, die ertoe bracht de politieke ambitie te dienen door gewetensdwang. Wij weten evenwel dat wij het « verleden » moeten zien in de tijd waarin het nog « heden » was. Veel wat toen mogelijk was, zou nu niet meer kunnen.

Overigens met toestanden, gebeurtenissen, zoals met mensen, is het toch zo dat er steeds meer goed dan kwaad over te zeggen valt. Wie het zo niet ziet, moet ik beklagen.

TWEEDE DEEL

De jaren 1925 - 26 (Syntaxis) - 1926 - 27 (Poësis) - 1927 - 28 (Retorica).

1. Van dichtbij gezien, gehoord... en meestal meebeleefd.

— « Tempora mutantur, nos et mutamur in illes ».

Zoals ik voor de eerste groep jaren deed, zal ik ook nu trachten het relaas te brengen over ons leven van elke dag - uiteraard weer beperkt door het groot internaat. Dat het anekdotische minder plaats krijgt, zal wel niemand verbazen : wij leefden intenser de gebeurtenissen mee en wij werden vertrouwder met onze leraars. Zelfs op die jeugdige leeftijd betekent ouder worden, meer zorgen hebben, meer last ondervinden van allerlei dagelijkse kleinigheden, als tucht en regelmaat met zich meebrengen. Doch jong als wij waren en levenslustig, doorbraken wij op vele wijzen de eentonigheid en de sleur der dagen. Op een internaat (jongere lezers kunnen dit niet meer weten !), bereidt het leven wel harder en grondiger voor op de latere levenswerkelijkheid. Het biedt echter ook meer kansen om de realiteit wat « geweld » aan te doen !

Daarin waren wij veel vindingrijker en dapperder dan wij het ons nu kunnen voorstellen. Dat het deel « Jeugd in de branding » wat lang uitvalt, ligt aan het vele wat in die jaren omging, en aan de onzachte wijze waarop wij ermee gekonfronteerd werden.

Het schooljaar 1925 - 26 bracht een op elke dimensie ingrijpende kentering in ons leven van elke dag. Ieder van ons zal zo ongeveer het gevoel gehad hebben dat wij, als jonge knapen na de Vierde de vakantie waren ingegaan en in september 1925 als grote mensen elkaar terugzagen : leerlingen van de hogere humaniora kunnen al eens « achter zich » en « naar beneden » kijken ! Het blijde weerzien op de vooravond van ons vierde humaniorajaar liet geen plaats voor zwarte of bange voorgevoelens. Het was ook wel de eerste keer dat wij als klas gelukkig waren weer bijeen te zijn.

Er was in ons een vreugde die voortkwam uit een gevoel van veiligheid ; uit een onbewuste zekerheid dat we in moeilijke momenten steun aan elkaar zouden hebben. Die vreugde groeide in een vruchtbare bodem van verstevigde kameraadschap. Het tijdsgebeuren, de tijdsgeest, onze eigen mentaliteit tijdens onze verdere opmars naar de volwassenheid ; kortom heel wat heterogene faktoren speelden mee in de grote kentering die ons leven onderging.

Niemand zal betwijfelen dat de « mensen van diverse pluimage » die wij tijdens die drie jaren in de echte zin van het woord « ontmoet » hebben op weldadige wijze onze jonge zoekende geest en ons jeugdig onberekenbaar gemoed hebben helpen ontluiken. Laten we thans hun gezelschap opzoeken en even in hun nabijheid verwijlen.

2. Ontmoeting met mensen van diverse pluimage.

Met Jozef VERSELE naar de hogere cyclus.

Met deze nieuwe figuur begonnen wij, om bij de beeldspraak van Kamiel POIGNIE te blijven « de tweede helft van onze humanioraheuvel te bestijgen ».

In « Eertijds - jaargang 5 - nr. 2 - november 1973, werd mij reeds de gelegenheid geboden om over Jozef VERSELE te schrijven. Dit was in hoofdzaak een eerlijk getuigenis van dankbaarheid en genegenheid. Veel van wat ik daarin schreef zou anders hier nu een plaats hebben gekregen. Over dat jaar met hem, valt nog heel wat meer mee te delen.

Zoals ik toen schreef, was het een hele toer om van Kamiel POIGNIE naar Jozef VERSELE over te schakelen. Deze laatste verscheen immers als een totaal andere figuur in ons humaniorabestel. Onze nieuwe klastitularis gooide het op elk gebied over een heel andere boeg. Veel touwen loste hij, doch nieuwe bonden ons onmerkbaar steviger en toch soepeler. Het werd ons vlug duidelijk dat een andere geest een ander gemoed ons wezen boetseerde. Wij waren ten andere op een leeftijd en tot een ontwikkelingspeil gekomen waarop wij aanvankelijk nog steigerend naar een grondige omkeer verlangden. In voormeld artikel over Jozef VERSELE had ik het ook reeds over zijn weldadige invloed op heel onze verstandelijke en algemeen menselijke evolutie. Eén facet van ons internaatsleven stond naar onze mening buiten de interesse - en beïnvloedingskring van onze klastitularis, klaarblijkelijk aanzag hij dat niet als zijn domein.

Toen ik later als retoricaleerling tot prefekt van de Kongregatie gekozen was, kwam ik weer met Jozef VERSELE in kontakt, aangezien hij, in die sector van ons godsdienstig leven, leiding gaf.

Maar onze leraar was in elk geval iemand die wist wat er omging, die de vele aspekten van leerlingenleven en de vele uitingen van jeugdig idealisme begreep. Het feit dat hij ons op allerlei gebied vertrouwen inboezemde, is zeker een bewijs dat hij zelf jonge mensen vertrouwde. Over zijn klare kijk in de bewegelijkheid der jeugdmentaliteit, schreef ik reeds vroeger.

Als leraar ging een rust en een zekerheid van Jozef VERSELE uit ; ook als mens en als priester was hij voor ons een voorbeeld van de opvoeder, die weet dat hij één kapitale fout moet vermijden : stukken maken bij de jeugd. Ik heb nooit met iemand van zijn oudleerlingen uit later jaren gesproken maar toen ik vernam dat hij titularis der retorica geworden was, heb ik in gedachten zijn leerlingen geluk gewenst met een mens, en priester, een leraar van zulk zeldzaam gehalte. Wat onze klas betreft zullen het zeldzame uitzonderingen zijn, die geen spijt voelen omdat zij hem maar zo kort hebben gekend. Doch allen weten dat tijdens dat ene schooljaar onmerkbaar, zeer veel van leraar VERSELES voorbijgang in ons later leven is blijven nawerken. Ik heb ook dikwijls erover nagedacht of de grote verandering die onze klas in de Derde heeft ondergaan, niet voor een goed deel alleen reeds door Zijn voorbeeld van elke dag geschiedde. Over onze klasgemeenschap in de Derde is heel wat te schrijven, zonder daarom persoonlijk te worden. Het is begrijpelijk dat veelsoortige faktoren meespelen bij de groei naar de volwassenheid.

De meesten onder ons waren reeds in dat jaar met hun toekomst begaan. Bij niet weinigen woedde een heftige innerlijke strijd. In een gemeenschap van jonge mensen, hoe open de kameraadschap ook is, heeft iedere enkeling zijn eigen zorgen en konflikten te verwerken, waar anderen buiten staan. En ik wil hier getuigen dat in onze klas de eerbied voor ieders eigen wezen geen ijdel woord was. Schaars waren die gesprekken waarin de ene de andere eens uitzonderlijk in vertrouwen nam. En toch voelden wij ons in die mate met elkaar verbonden dat wij veel van elkaars innerlijke leven konden raden en vermoeden. Woorden zijn daarbij veelal een ontwijding. Problemen hadden wij evenwel als de jeugd nu,

Als jonge zoeaven in de derdes v.l.n.r. : Arthur van Doorne, Michiel Hardeman en Camiel Denys, onder het bevelhebberschap van Leo Vuylsteke.

maar geen krant schreef erover. Wij hadden op onverklaarbare wijze steun aan elkaar. Wellicht voelden wij ongeweten, elkaars momenten van onrust, ontmoediging of onzekerheid, met dit onzegbaar gevoel dat we toch nooit geheel alleen stonden. Tot de schoonste en rijkste herinneringen die mij bijgebleven zijn, behoren die zeldzame keren waarop ik met één of meer van mijn klasmakkers onder de bomen van 't groot internaat woordeloos om en weer wandelde. Wij wisten immers wat wij elkaar « hadden willen » zeggen. Toen ik veel jaren later Karel van de Woestijnes uitspraak las : « Wij hebben een medemens nodig, bij wie wij kunnen zwijgen », wist ik dat ik dat bij schaarse gelegenheden op het Roeselaarse internaat beleefd had.

Met Kamiel POIGNIE naar Poësis.

Toen wij einde september 1926, als poëten in spe, naar het Klein Seminarie terugkeerden, vernamen wij het bericht dat de titularis Gerard VAN GHELUWE, vervangen was door Kamiel POIGNIE. Deze benoeming wekte bij zowat iedereen van onze klas de vraag : « Is er voor ons dan nooit een schooljaar zonder verrassing en verandering. » We gingen naar de Zesde en vlogen als « kleintjes » op een nieuw internaat. We belandden in de Vijfde, een derde van onze klas kwam bij Willem DEPLA terecht en twee derden bij Felicien VAN HAUWERE. Hier kwam de verrassing na Nieuwjaar : onze klas werd dooreengeschud en op een andere wijze ingedeeld bij de beide titularissen van de Vijfde. Het jaar daarop, weeral een schok : een onbekende nieuwe titularis.

Nu was Kamiel POIGNIE wel geen onbekende, maar de verrassing was nog erger, erger dan vroeger. De grote vraag die niemand, naar mijn weten uitsprak maar die zeker bij iedereen opkwam was : « Zouden wij onze titularis van de Vierde kunnen waarderen als titularis van de « dichtersklas » ? Dichter dat was hij, dat wisten we. Niemand had het zich ook beklaagd dat hij in de Vierde POIGNIE tot leraar had. Het was geen geheim dat Kamiel POIGNIE bij enkelen van onze klas, tijdens onze Vierde wel wat sympathie verloren had. Bij anderen was hij zeer in de smaak gevallen. De overigen konden het goed met hem stellen. Er was evenwel een gevaar, dat wij, zonder veel uitzonderingen onze vroegere leraar uit de Vierde, nu met andere ogen zouden gaan zien. Velen meenden terecht dat die benoeming in Poësis een welverdiende promotie was voor een waarachtig dichter, maar tevens uitmuntend lesgever als Kamiel POIGNIE. Ik denk niet dat iemand ooit geweten heeft hoe hijzelf die bevordering heeft opgenomen. Hij was nl. iemand die in deemoed en vol plichtsbesef goed deed, wat hem door zijn oversten gevraagd werd.

Niemand zou ook één moment getwijfeld hebben aan de bekwaamheid en de eruditie van de nieuwe titularis. Er is evenwel in dergelijke situatie een belangrijke faktor waar een groot vraagteken aan verbonden was.

Het is immers zeer begrijpelijk dat iemand die zovele jaren zich met heel zijn wezen aan de leerlingen van de Vierde gewijd had, aan dat niveau zijn kijk op het leven in zijn geheel had aangepast. Voeg daarbij onze geleidelijk veranderde mentaliteit, maar meer nog kenteringen allerhande, die zich tijdens onze Derde hadden voorgedaan. Denk om wat ik vroeger en ook in dit artikel over de invloed van Jozef VERSELE heb geschreven. Als het transfer van POIGNIE naar VERSELE al een feit van betekenis was, dan moest de overschakeling van Versele weer eens naar POIGNIE, niet te onderschatten gevolgen hebben. De vrees was niet denkbeeldig, dat iemand als Kamiel POIGNIE, met een gevestigde ongewone faam in het Klein Seminarie, dat iemand die als leraar en opvoeder

door jarenlange gedegen praktijk, een eigen methode had opgebouwd, de aktualiteit, met haar grondig gewijzigde situatie, niet zou over het hoofd zien.

Dachten wij aan dat alles ? Zeker niet. Als wij in latertijd, terloops die kwestie aanraakten, bleken de meesten destijds een zekere angst te hebben gekend, dat de leraar van de Vierde, aan wier lessen zoveel schone en blije herinneringen bijgebleven zijn, ons eens of anders, als poësisleraar zou ontgoochelen. Wij vermoedden, ja wij meenden a priori, dat wij in dat voorlaatste jaar onzer humaniora, door hem onbewust als leerlingen van de Vierde zouden beschouwd worden. Alwie het zelf heeft ervaren, weet hoe veeleisend andere leerlingen jegens een leraar stonden en hoe ze meestal zelf heel wat van het leven moeten leren, om het goede wat een of ander leraar voor hun deed dankbaar te gedenken.

En zelfs bij het minder prettige van toen, nog met een glimlach te kunnen verwijlen.

Telkens als in een onderwijsinrichting oudere leraars door jongere worden vervangen, wordt het er niet beter of niet slechter om, het wordt anders. Met die jongere leraars gebeuren onnawijsbaar doch zeker, verschuivingen in de gedachten en gevoelens der leerlingen. Die veranderde mentaliteit wekt andere gedragingen. Zij stellen onbewust eisen. Zeldzaam zijn de oudere leraars, die met de jeugd kunnen blijven mee evolueren. Reeds met Paul SOBRY, toen wij nog in de Vierde waren, met Jozef VERSELE, die met onze klas zijn loopbaan te Roeselare begon, traden kenteringen op in het dagelijks leven van het internaat. De eerste alumni van Paul SOBRY, de retorica 1925 raakte niet uitgepraat over zijn heel nieuwe verschijning, voor hen was een SOBRY, na POIGNIE in de Vierde, VAN EECKHAUTTE in de Derde en VAN GHELUWE in poësis, alle drie van een oudere generatie, een blijde openbaring. De vernieuwing die zij bleken te ervaren, beroerde ook de klassen die volgden. Zo ging het ook toen wij VERSELE in de Derde kregen.

Leraar POIGNIE, die wij in poësis als lesgever bewonderden, bleef volgens ons ergens in gebreke in zijn menselijke begeleiding. Wellicht heeft niemand van ons in later jaren er hinder van ondervonden, maar hij was enkel met zijn leerstof naar een hogere klas opgeklommen, niet met ons, die niet leefden van leerstof alleen.

Zijn dit verwijten ? Slechts vaststellingen zijn het. En wie zal durven beweren dat wij aan hem niet meer hebben gehad dan aan de anderen ?

Er waren nog twee mensen in die jaren, die een nieuwe tijd, een verschuiving van gesteltenissen en opvattingen op gang brachten. Ik bedoel Karel DUBOIS, bij wie een goed deel der hogere humaniora geestelijke leiding zocht. En Willem DEPLA, die een deel van onze klas uit de Vijfde kende, was ons als leraar Duits naar poësis gevolgd. Wij waren niet vergeten hoe hij ons reeds in die lagere klas niet enkel als leraar, maar ook als mens en priester had geboeid. In poësis, tijdens die enkele arme lessen Duits verrijkte hij onze geesten, ons hart met blijvende waarden. Of is iemand van ons Wallensteins' Piecolomini vergeten, waar twee jonge mensen, midden ontstellende menselijke lelijkheid, tot de verhevenste menselijke liefde en de schoonste trouw aan zichzelf, aan elkaar en aan hun idealen in staat waren. Toen ik zelf, veel jaren later, met mijn leerlingen dit stuk las heb ik het naar best vermogen gedaan in diezelfde geest, met diezelfde bedoeling, jonge mensen te helpen geloven dat zonder liefde en trouw geen mens iets goeds en schoons in het leven kan verwezenlijken. Willem DEPLA gaf geen les aan leerlingen, wel aan jonge mensen. Dat wij in poësis ook nog les

kregen van Paul SOBRY, was nog een reden te meer, om naar zijn lessen Nederlands, Frans, Grieks en Latijn te verlangen.

Van Kamiel POIGNIE, kan ik niet scheiden zonder nog even de dichter in deze wonderbare man te gedenken. Het is mij niet mogelijk hier en nu te doen wat ik in Eertijds nr. 1 van dit jaar op pagina 36 zo onvoorzichtig beloofde. Toch even dit. Wij kregen af en toe een gedicht als taak op. Of iemand ooit iets aanvaardbaars bijeenkreeg, is mij ontgaan. Maar gewoonlijk werd bij de verbetering van en het napraten over die poëtische taken, een gedicht over het opgegeven onderwerp door onze leraar, voorgelezen. Dat werd aangekondigd met de woorden : « Iemand heeft het zo gedaan... ». Een eerste maal liepen wij er wellicht in - Zo was hij.

De dichter in hem werd geroemd door zijn al te bescheiden natuur en door de overtuiging, dat zijn poëzie naar vorm en inhoud reeds uit de tijd was, niet meer zou aanspreken. Vaak heb ik teruggedacht aan de verklaring, die hij gaf in een van zijn lessen over de kortstondige dichterlijke loopbaan van Delfien VAN HAUTE.

Hij moet overtuigd geweest zijn dat zijn poëzie op dat moment voorbijgestreefd was. Met deze dichter voelde POIGNIE zich verwant. Niet met GEZELLE, ook wel met Omer DE LAEY.

Als dichter zou hij zeker geen vernieuwer geworden zijn, want hij zou er nooit toe gekomen zijn, zijn overvol gemoed te laten losbreken. Vormvernieuwing interesseerde hem weinig. In « De Thuis » hanteerde hij het oude alexandrijn ; hij voelde daar voldoende ruimte om zijn gevoelens te verbergen. Ik moet over onze leraar POIGNIE nu voor de tweede maal eindigen. Ik doe het met de overbekende slagzin : « Hij was een vat vol tegenstrijdigheden ».

Iedereen van onze klas die deze laatste zin leest, herbeleeft daarbij zeker nog een blij moment. Met deze slagzin nl. hield onze sympatieke klasmakker Jan Glorieux « zijn » spreekbeurt over Frederik van Eeden, meer woorden had hij er niet voor nodig. Dat was in de Derde.

Na poësis begon de zomervakantie niet zoals de andere jaren en enkel lezers die met de geplogendheden van het Klein Seminarie onbekend zijn, weten wellicht niet waardoor. Onmiddellijk na het einde van dat voorlaatste humaniorajaar ging naar ouder gewoonte de « bedevaart naar O.L.Vr. van Halle » in de weidse Brabantse heuvelen door.

Daar ik even voor Pinksteren wegens ziekte naar huis moest en er voor mij geen wederkeer was voor Allerheiligen in retorica, heb ik de zolang met spanning verwachte « pelgrimagie » niet mogen meemaken. Dat ben ik tot op heden als een pijnlijke leemte in mijn humaniora-ervaringen blijven beschouwen. Het natuurlijk gevolg is thans ook dat ik er maar « van horen zeggen » zou kunnen over schrijven. Gelukkig bestaat over die énige gebeurtenis een uitgebreid relaas. Ik kan het niet beter beschrijven als een informatief levensdokument, een kleurige en geurige reportage over die avonturenrijke dag-en nacht vermengende pelgrimstocht. De schrijver van dat lijvig relaas, onze graaggeziene en gewaardeerde klasmakker, in de schrijfkunst zeer bedreven Rafaël Vandeghinste zal naar ik hoop wel bereid gevonden worden de lezers van Eertijds eens op dat « geschiedkundig » verhaal te vergasten. In de redaktie van ons aller tijdschrift heb ik niets te zeggen maar aandringen liefst al voor het volgend nummer durf ik wel. Het zou een leerrijke bijdrage zijn tot de geschiedenis en de evolutie der mentaliteit uit die jaren. Het is zomaar geen verhaal, het is een stuk met diepgang,

Onze klasgroep op bezoek te Brugge onder begeleiding van onze retorica leraar P. Sobry.

vol fijne karakteriseringen. De titel en motto tevens bestaat uit de intrigerende woorden van Sint Lucas : « ... Ut revelentur ex multis cordibus cogitationes... » (Luc. II - 35).

Eerst had ik eraan gedacht met de vriendelijke toestemming van onze reporterende klasmakker, uit deze rijke en bonte tekst een en ander in mijn artikel in te lassen. Ik vind het geheel echter te waardevol om zomaar erin te grasduinen. Nu in zijn geheel opnemen kon niet meer.

Met Paul SOBRY naar Retorica

Dit laatste schooljaar, begon zonder verrassing. Onze titularis was lang geen onbekende meer voor ons. Dat « kennen » zou in dat laatste retoricajaar een heel wat rijker betekenisinhoud krijgen. Nog op deze dag voel ik spijt omdat ik niet samen met onze klas dat jaar kon beginnen. Ik kwam na Allerheiligen terecht, zoals in een toneelopvoering, waarvan de eerste scène al voorbij is. En eigenlijk heb ik SOBRY maar na mijn retorica van meer nabij leren kennen. Eerst dan werd het een ontmoeting. Overigens is het niet zo eenvoudig een figuur als onze retoricatitularis, in een paar bladzijden te belichten en gestalte te geven. Een retoricaleraar, die zijn hoge opdracht begrijpt en ook aankan, bekleedt een bevoorrechte positie. De lessen alleen vormen slechts een deel van zijn taak ; hij is ook mentor op zuiver menselijk vlak. Een groot deel van onze klas had hem daarbij tot geestelijk leider gekozen. Zijn lessen Nederlands (we lazen VONDEL en VERSCHAEVE), Engels (zoals hij ons Shakespeare leerde kennen, heb ik later nooit meer meegemaakt) hebben, althans voor mij, het meest betekend. De aangrijpendste momenten waren echter - zo maar tussen om 't even welke les door - zijn onvergetelijke en onvergelijkelijke levenslessen. Dan zat hij meestal met beide handen voor zijn gezicht en sprak, fluisterde bijna, maar in die grote stilte die toen inviel, ging geen woord verloren. De verfijnde en aristokratische intellektueel, niet de meeslepende veroveraar van geesten en harten, niet de entoesiaste leraar en redenaar, was dan aan het woord. Hier sprak alleen de mens en de priester in de eenvoud van hun zuiverste gehalte, geladen met het verheven idealisme van zijn menselijke en priesterlijke roeping. Eenvoudige echtheid, wilde hij ons als basisdeugden voor het leven meegeven. En op die begenadigde momenten leerden wij de werkelijke SOBRY kennen. Wij begrepen zeker maar vaag dat hij uit die twee bronnen, uit de eenvoud en de gaafheid van zijn hele wezen, zowel de kracht van zijn intellektuele geestdrift van zijn gemoed, als heel zijn natuurlijke levensverfijning kon putten.

Toen wij dan uit de ban van zijn meditatie (want dat was het telkens) loskwamen, hadden wij wel dankbaar en eerbiedig kunnen zeggen, zoals de apostelen tot Jezus : « Heer, zoals Gij spreekt niemand ».

Wat een begeleider als SOBRY, in dat laatste jaar van beschermde vorming, voor het verdere leven heeft betekend, kan elk maar voor zichzelf uitmaken. Persoonlijk ben ik er nu nog gelukkig om, dat ik eens een gelegenheid had om hem te zeggen, hoe zijn invloed niet zo snel losliet. Voor hij te Leuven als hoogleraar zou beginnen en nog zijn doctoraatstitel in Nederlands ging behalen, kwam hij mij op mijn studentenkot te Gent opzoeken. Hij zou te Leuven belast worden met o.a. Europese literatuur. Wij te Gent hadden daar August VERMEYLEN voor. Wellicht verraste hem de bewondering, waarmee ik over VERMEYLEN sprak en hij uitte

iets als vrees voor een ongunstige beïnvloeding door de agnosticus VERMEYLEN. Ik kon hem geruststellen, want die man gaf heerlijke colleges, maar bleef verder onbenaderbaar. Ik vond het echter een gunstige gelegenheid om hem woordelijk te zeggen : « Mijnheer SOBRY, heb toch vertrouwen ! Dat jaar bij U, één levensles, is niet zomaar vergeten ! » « Dank je, dat is nu een levensles voor mij », was zijn blij antwoord.

Wie Sobry te Roeselare gekend heeft, weet dat zowel de mens als de leraar en als de Vlaming zonder de faciliteiten van het altijd verlammende kompromis, de gave eenheid van de echtheid aan de diversiteit van zijn wezen gaven. Daardoor is het ook geen lichte opdracht, zijn persoonlijkheid te willen doorlichten. Want niemand zal beweren dat hij zonder gebreken was : in alles was hij eerst mens. Wat kon Paul Sobry als leraar humeurig zijn ! Wat konden de dagen en zelfs de lesuren met hem soms onbegrijpelijk verschillend op ons gemoed inwerken en ons wrevelig stemmen ! Maar hij was en bleef voor ons de mens, de leraar, de priester die hij in zijn gewone omgang met ons was : gebreken brengen de mens nader tot zijn medemens dan de meeste deugden dat kunnen. Toch moet ik iets meedelen wat hij mij later sprekend over onze retorica toegaf : Sobry heeft te Roeselare het meest gehouden van zijn eerste retorica, die van 1925. Wij hadden het over mogelijke redenen daarvoor o.m. dat die klas in haar geheel gezien volwassener was. Hij verklaarde dat door het feit dat zij door de oorlogsjaren getekend waren. Toen zij in 1919 de humaniora begonnen, hadden de tijdsomstandigheden hen ouder gemaakt dan zij waren. Het zou ook niet ongewoon mogen genoemd worden, dat de jonge leraar meende aan te voelen hoe die leerlingen hun titularis als de boodschapper van een nieuwe tijd beschouwden. Na dat eerste jaar kon hij zich wellicht moeilijk ontdoen van de indruk dat zijn leerlingen minder gereed waren om de humaniora te voltooien dan die eerste groep. Geleidelijk heeft hij zich eerlijk aangepast, maar bij momenten kwam die indruk van vroeger weer even zijn humeur beïnvloeden.

Sobry die van huis uit een voortreffelijke en aristokratische opvoeding meegekregen had, die als humanioraleerling geen internaatsleven gekend had, kon zich vaak ergeren aan onze wat onverzorgde omgansvormen en onze soms losse gedragingen. Zeer duidelijk staat het mij nog voor ogen en klinkt het zelfs nog in mijn oren, hoe hij zich eens razend kwaad maakte wegens de al te luidruchtige wijze waarop wij onze maaltijd verorberden. Hij heeft bij mijn weten maar één keer bewaking gedaan in de refter. Onze eetgeluiden moeten hem misselijk gemaakt hebben. Het internaat in die jaren bood weinig comfort, weinig aandacht werd gewijd aan de vormelijkheid, aan de « nette manieren » aan het uiterlijk in het algemeen.

Met deze bedenkingen en herinneringen aan dit andere facet van zijn wezen, kan noch wil ik over Sobry eindigen. Er was te veel in hem dat ons boeide en trof, dan dat wij ook die banaler feitjes zouden kunnen vergeten. Ze drijven echter niet boven ! Paul Sobry was geen leraar die eruditie meedeelde. Hij opende sluizen in ons wezen, hij ontsloot horizonten van schoonheid, goedheid en levensechtheid. Maar waar de woorden te vinden om daarover te schrijven. Bij ieder van ons zijn in de bewaarplaats onzer herinneringen aan deze heerlijke figuur gedachten en gevoelens nagebleven. Wie zal niet bij momenten dankbaar gebruik van dat erfgoed gemaakt hebben ?

Als gedegen Vlaamsgezinde nam hij in die jaren bij velen van ons een belangrijke plaats in. De oud-frontsoldaat die « Vlaanderens Weezang aan de IJzer » van dichtbij gehoord en in eigen wezen ervaren had wat al onrecht als recht werd gepleegd, kwam het bij hem niet op onze anti-belgische gevoelens nog aan te vuren, maar hij vond ze doodgewoon. Om ons « Vlaams-zijn » degelijker gronden te geven kon hij soms wijzen op feiten waar niemand ons nog op gewezen had. Ik denk hier aan een les over een of ander werk van Verschaeve. Hij wees ons op stilistische slordigheid en onvoldragen gedachten en gevoelens. « Bedenk eens », hoor ik Sobry nog zeggen, « wat zo'n schrijver en vele Vlaamse kunstenaars met hem in hun diepste wezen geleden hebben omdat het onrecht hun volk aangedaan, hen verplicht het primum necessarium, het vechten voor Vlaanderens herwording boven hun kunstenaarsschap te stellen ». De tijd, de gemoedsrust heeft hen belet tot de normale ontplooiing te komen en dat noemde onze leraar een tragische en noodlottige situatie die de opgang van ons volk in hoge mate belemmert. Zo heeft hij ons op menig feit gewezen en de ernst en de noodzaak aangetoond van ons aller inzet in de strijd tegen het onrecht waardoor ons volksbestaan bedreigd wordt. Zo was Paul Sobry : hij greep naar de diepte van ons wezen en sloeg er pijlers die er nog staan.

Vooraleer te besluiten over het onderwijs en de opvoeding ons verstrekt door die mensen over wie ik gepoogd heb iets uit de volheid der herinneringen mee te delen, wil ik antwoorden op een opmerking die sommigen wellicht zullen maken. nl. dat sommige mensen vergeten werden, die aan onze vorming niet weinig meegewerkt hebben. Leraars als Robert Dumez (wetenschappen), Joris De Brie (Duits en Engels in Vierde en Derde) Karel Pattijn en Gaston Deweer (wiskunde), waren door hun onderlegdheid in hun vak, door hun algehele inzet in dienst van het voor hen zo verheven ideaal, de opvoeding en de wetenschappelijke vorming der jeugd, voor ons voorbeelden op elk gebied. Doch geen van hen hebben wij toen van nabij kunnen kennen. Hun voorbijgang door onze humaniorajaren was bijna louter technisch, zal ik zeggen. Enkel Gaston Deweer hebben wij in ons laatste jaar als mens en als priester enigzins ontmoet, toen hij promotor was van het Vincentiusgenootschap. Over onze leraar Duits en Engels De Brie was ik gelukkig een blijde bijdrage te lezen in Eertijds 1969.

Wat zou het hoogst moeten gewaardeerd worden inzake opvoeding en onderwijs ? De tijdsomstandigheden en de tijdsgeest zullen altijd in die kwesties meespreken, doch er zou nooit mogen vergeten worden dat er altijd jonge mensen mee gemoeid zijn. Vorming of liever bijstand en begeleiding van de opgroeiende jeugd moet dus noodzakelijk eerst op het menselijke gericht zijn, het menselijke eerbiedigen en tot wasdom helpen brengen. Hoe de tijden ook veranderen, steeds zal de persoonlijke inzet van de onderwijsmensen een belangrijke faktor blijven, zeker dan in de jaren die naar de volwassenheid voeren. De kritiek die thans uitgebracht wordt op de vorming die wij in die jaren in instituten als het Klein Seminarie hebben gekregen, is in de optiek van velen gerechtvaardigd, voor zover zij negatief is. Er wordt gegoocheld met indoktrinatie, dwang en vooral wordt graag de nadruk gelegd op het aankweken van fanatisme en dogmatisme. Er zijn in die zin bewijzen genoeg voorhanden dat daarin de tijdsgeest overal van zulke aard was. Maar er wordt vergeten dat ook bij ons mensen waren die tegen die geest ingingen en waarschuwden. En dat ook toen de jeugd niet in haar geheel alles zomaar onderging, wordt ook graag verzwegen. Als wij thans zien hoe met de huidige jonge mensen gesold wordt in

partijen en groeperingen en bewegingen allerhande, moeten we nu niet meer de indoktrinatie op grote schaal aanklagen ? Nooit werd de jeugd op een meer gedirigeerde wijze opgevoed als nu. Waar vinden we thans een zo felle kontestatie als de onze er een was op het internaat te Roeselare. Verder in deze bijdrage moet ik daarover meer uitleg verstrekken. Waar haalden wij dan die durf, die trouw aan ons ideaal, als het niet het gevolg zou zijn van onze opvoeding in dat milieu, in die tijd ? Zo, wij werden volgens velen opgeleid tot tamme brave jonge mensen, maar we durfden de aanslagen op onze idealen met daden beantwoorden. En wij wisten onderscheid te maken tussen echte en politieke doodzonden. Wij waren in die zin wel middeleeuwers, dat we durfden getuigen voor wat we waren, ook als het niet diplomatisch verantwoord was.

In het Klein Seminarie te Roeselare werd ons geleerd idealisten te zijn en wij zagen levende en daadwerkelijke voorbeelden van idealisten die, gekweekt in dat traditierijke instituut en bijgewerkt in de studentenbonden van het AKVS tijdens de vakanties, in groot getal tot « de besten onzer broeders » gingen behoren. Toen die bloeiende en zeer kristelijke studentenbeweging veroordeeld werd en naar het woord van pater Stracke moest wijken voor een nieuwe organisatie die achteraf beschouwd niet veel aarde aan de dijk gebracht heeft, is zeker vergeten geworden hoe talrijk diegenen onder onze missionarissen zijn die, gevoed door het idealisme der AKVS-jeugd, besloten uit liefde tot hun eigen volk, te gaan dienen in de missielanden. Daar zijn getuigenissen over !

Die priesters zijn dan ook nog gespaard gebleven van allerlei dwang die om politieke redenen hun jeugdidealisme wilde breken. Toen het JVKA, de nieuwe zgn. « zuiver katolieke » geest begon te verspreiden, was het velen nog niet duidelijk dat de strijdende Vlaamse jongeren weer in de bedding der Belgische vaderlandsliefde moesten gedreven worden. Is daarmede ook het godsdienstig en kerkelijk leven der jeugd gediend geweest ? Onze oude AVV-VVK-leuze klonk en was niet Belgisch, maar wie het eerste lid verwijderde, verwierp noodzakelijk ook het tweede. Idealisme is altijd overdreven en wij hebben wellicht ongelijk gehad niet braaf in de rij te lopen. Dan arriveert men veiliger en sneller. Doch wij werden te Roeselare zo niet opgekweekt. Of moet ik zeggen « wij hebben ons zo niet laten kweken » ?

JEUGD IN DE BRANDING EN IN HET VERWEER

« Den Lande en Volke getrouw... »

Bij plechtige gelegenheden en tot slot van bepaalde bijeenkomsten was het gewoonte de « Psalm » van Rodenbach te zingen. De laatste verzen klonken telkens aangrijpend als een gelofte voor het leven :

« Zegen de eed door allen trouw gezworen »
« Vlaandren, Vlaandren, bovenal »

De woorden « trouw » en « bovenal » vertolkten altijd een gevoel van angst ; kon dit de angst zijn bij de gedachte dat de betekenisinhoud van beide woorden ons in later jaren zwaar of te zwaar zou kunnen worden om te dragen ?

Wie is ooit de geweldige ontroering kunnen vergeten, die ons destijds aangreep ? Laat mij degenen beklagen, die onze ernst en ons geloof en ons geluk van toen, nu naïef zouden noemen.

Na de zomervakantie 1925 werd bij dergelijke gelegenheden ook nog en met niet minder ingetogen vurigheid, geloof, hoop en liefde, Verschaeves « Eed van Trouw » gezongen. De woorden van deze eed, die wij tijdens de zomervakantie op de Vlaggefeesten te Brugge voor het eerst hadden gehoord en meegezongen, kregen na september 1925 een zwaarder betekenisinhoud en een tragischer gevoelswaarde. Moge deze eed, nu ziekelijke haat de dichter en de woorden ervan poogt te ontluisteren, velen uit hun euforie doen ontwaken ! Voor wie ze mocht vergeten zijn, laat ik hier de wijdingsvolle woorden volgen :

« O land van roem en rouwe,
van liefde- en lijdensnood,
gij wordt weer vrij en groot
wij zweren houwe trouwe
U Vlaanderen, tot ter dood. »

Wat was er de oorzaak van dat deze eden ons na september feller ontroerden ? Voelden wij onbewust aan dat onze trouw werkelijk en pijnlijk op de proef zou gesteld worden ? Wat was ons, begin oktober, door de externen, zoals gewoonlijk, ter ore gekomen ?

De bisschop van Brugge zond op 30 september zijn eerste veroordeling van het Vlaams Nationalisme aan de dekens en superiors of principaals van zijn bisdom. Wij vernamen dat die brief reeds op 11 oktober, nu door al de bisschoppen ondertekend, naar de clerus van al onze bisdommen gestuurd was.

Nu moet ik even terug in de tijd om aan te tonen dat deze bisschoppelijke ingreep onder één of andere vorm mocht verwacht worden. Dat het evenwel een veroordeling zou zijn, was wel een verrassing. In het eerste deel van dit overzicht (Eertijds - juninummer 1974 - p. 40 - 41) haalde ik reeds een paar feiten aan die ik thans met een andere wens aan te vullen. Ik wil nl. met feiten toelichten, hoe een deel van de studerende jeugd toen van een eerder romantische vlaamsgezindheid geleidelijk naar een verbitterd radikalisme gedreven werd. De brutale realiteit der feiten ontgoochelde, griefde en staalde ons naar geest en gemoed. Voor velen onder ons op het groot internaat was de praktische inwijding in alles wat de Vlaamse Beweging betrof, reeds in Vijfde en Vierde grondig gebeurd. Vooral treurige berichten werden ons in tweede en derde trimester onzer Vierde meegedeeld. Dankbaar denk ik nu nog terug aan die leerlingen der retorica '25, omdat zij ons, vierdelingen, toen zoveel kennis tot groei en versteviging van ons Vlaams idealisme hebben verstrekt. Ook hen, die het zich wellicht liever niet meer herinneren, blijf ik dankbaar.

Een van die pijnlijke feiten was de wegzending uit Leuven van priesterstudent Maurits GEERARDIJN. Deze oudleerling van het Klein Seminarie kenden wij door zijn idealistische inzet in de tragische strijd der Vlaamse IJzersoldaten. Wij hadden het Zwartboek der houthakkers gelezen en Vlaanderens Weezang aan de IJzer. Sommigen onder ons hadden op de kamer van Kamiel POIGNIE, op een ereplaats onder het kruisbeeld het portret van brankardier-houthakker GEERARDIJN gezien, want hij was één van POIGNIES geliefde oudleerlingen. Trouw aan zijn heroïsche strijd aan de Alma Mater te Leuven, de studenten van het Katoliek Vlaams Hoogstudenten Verbond.

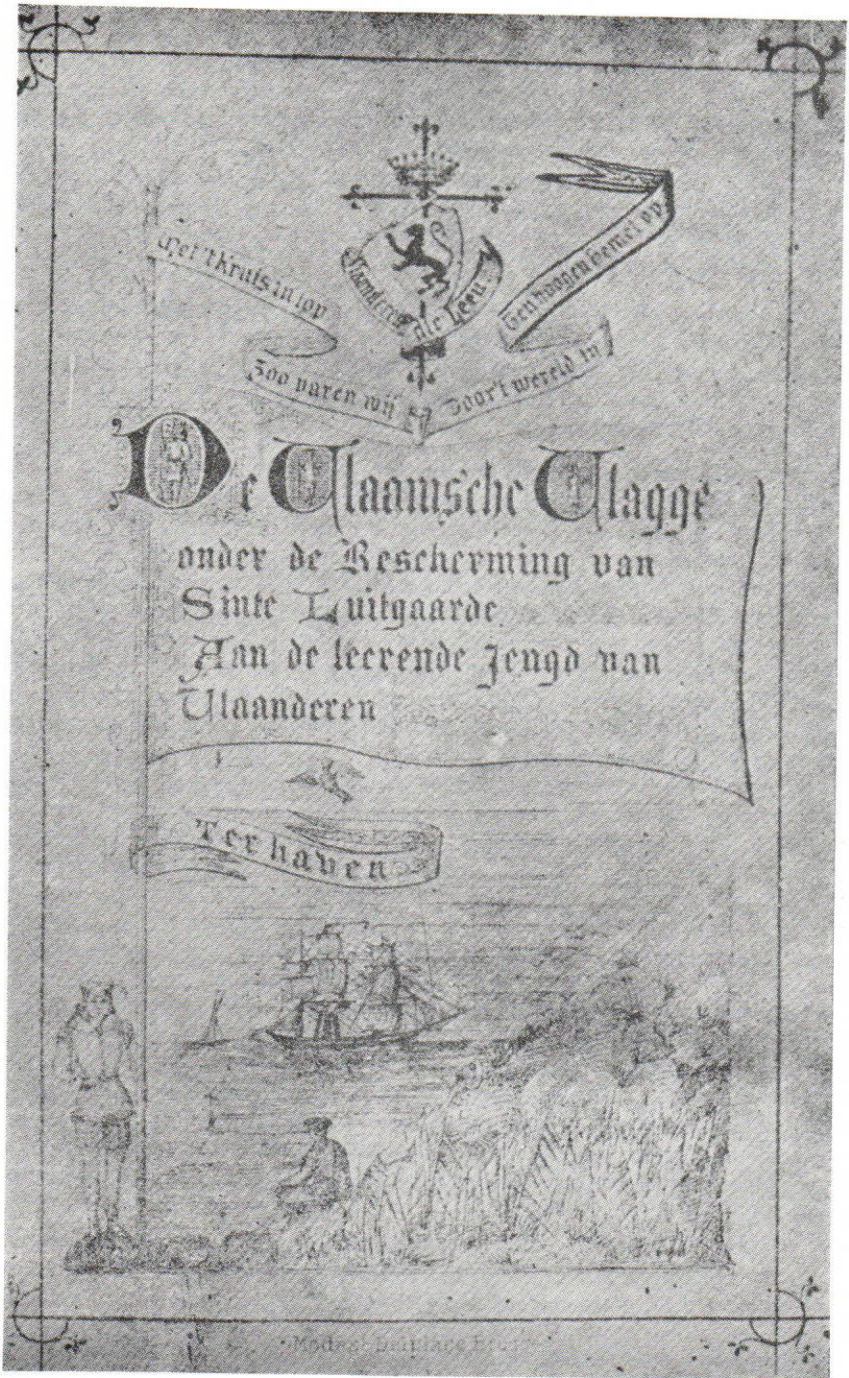

« Sedert 1883 verscheen de Vlaamsche Vlagge met een binnenomslag, Gothische letter en Gotische tekening, die we hier weergeven : het is een bewijs te meer van den invloed van Gezelle en van Rond den Heerd, die overal oude kunst en oude letteren op den troon verhieven. »
(Het vlaggeboek blz. 295)

De martelgang die deze, als priester én al strijdend Vlaming trouwgebleven man door het bisschoppelijk optreden is moeten gaan, heeft zijn idealisme niet kunnen breken. Onder Mgr. DE SMEDT is een rehabilitatie in extremis als schuchter teken van een nieuwe tijd in het bisdom de trouwe priester en Vlaming ten deel gevallen : de oudprofessor van het Seminarie te Utrecht, de doctor in de wijsbegeerte der Universiteit Nijmegen, werd pastoor te Mannekensvere. De thans 78-jarige leeft vanaf 1962 als pastoor emeritus te St.-Michiels-Brugge. Een ereteken « benemerenti » om een levenslang voorbeeld voor al wat priester is, mag daar zeker aan toegevoegd worden.

In dat tragische jaar 1925 volgde de ene treurmare op de andere. Nadat we tijdens de Paasvakantie op de A.K.V.S.-gouwdag te Torhout vernomen hadden dat onze jongstudentenvereniging openlijk de weg van het Vlaams Nationalisme gekozen had, wisten wij dat ook vanwege de Kerkelijke overheid ook een andere houding mocht verwacht worden.

In de meimaand van dat jaar vernamen wij met ontzetting de aanslag op de Heldenhuldezerkjes van het kerkhof te Oeren. 135 van die zerkjes met die voor ons heilige leuze, werden op last der regering, verbrijzeld. De geestelijke overheid had daar geen woord van afkeuring voor. Maar bij ons wekte deze heiligschennende daad, naast wrok en afschuw een zo mogelijk nog feller antibelgische mentaliteit. Die daad bracht echter ook iets positiefs voort : onze eerder oppervlakkige kennis van heel de IJzertragedie en van het Aktivisme zou grondig aangevuld worden. Beide werden buiten onze wil weer volop in de aktualiteit gebracht en de informatie ons door de leerlingen der retorica van dat jaar verstrekt, zou zeer aktiverend inwerken op de kontestataire en opstandige houding die reeds bij ons ontstaan was. Met meer ijver nog werd onze vorming voor een op feitenmateriaal gebaseerde inzet in een verbeten strijd voor Vlaanderens herwording opgevoerd. Brochures en boeken, artikels en mededelingen heet van de naald, lazen en bestudeerden wij, werden erover ondervraagd : wij kregen toen reeds de opdracht op onze beurt aan hen, die na ons kwamen door te geven, wat wij geleerd hadden. Is het niet doodgewoon dat wij in ons vurig en gekwetst idealisme ons bitter gingen opstellen tegen geestelijk en wereldlijk gezag. Wij kenden de totale vlaamsvijandigheid van kardinaal MERCIER, alsook die van onze eigen bisschop WAFFELAERT ; wij wisten dat beiden overtuigd waren dat, naar het beruchte woord van de eerste, onze bloedeigen moedertaal onwaardig was om tot een voertaal in het onderwijs te dienen. Wij vernamen dat alleen in Vlaanderen de bisschoppen de geestesverwanten waren van alwie in dit land rijkdom en macht bezat... en franssprekend was. Als ik nu lees wat pater Karel VAN ISACKER schrijft, dan ben ik verbaasd dat het tot 1969 heeft moeten duren eer iemand met gezag heeft verwoord, wat wij tijdens de laatste jaren onzer humaniora, ja zelfs van in de Vierde onbewust « wisten ». Ik citeer pater VAN ISACKER woordelijk :

> « Uit de veroordeling van het Vlaams nationalisme in 1925 blijkt thans, nu men over deze bewogen periode afstand kan nemen, hoezeer de geleidelijke aangenomen gewoonte om met religieuze gezagsargumenten tot de gelovigen over de aangelegenheden van het openbare leven te spreken, tot vergissingen en machtsmisbruik hebben kunnen leiden, en in welke mate een aanvankelijk door het waarachtig religieuze belang geïnspireerde optreden tenslotte een bedreiging voor dit belang kon worden, althans bij een deel van het volk ».

Is het ook niet een logisch gevolg van een dergelijke gezagsopvatting, dat ons jong idealisme moest gebroken worden ? Begrepen zij niet dat onze leuze A.V.V. - V.V.K. niet gehalveerd kon worden. Ik vraag nu reeds om verontschuldiging, dat ik verder nog op diezelfde spijker zal moeten hameren.

Met de traditionele viering onzer hoogdagen, Sint Lutgardis en 11 juli, waar de leidende retoricaleerlingen wellicht voor de laatste maal van hun leven openlijk en vrijmoedig uiting konden geven aan hun onvoorwaardelijke liefde voor hun volk, werd de Vlaamse werking van dat schooljaar, met de psalm van Rodenbach besloten. Eén feit mag ik echter niet onvermeld laten, want er is weinig uit al die jaren, dat mij nog zo levendig voor de geest staat. Wellicht is het onvergetelijke van dat gebeuren hierdoor te verklaren dat het een afscheid was, een vaarwel, maar tevens het doorgeven van een opdracht.

En toch was het op zichzelf maar een « fait divers » : het was nl. de gewoonte dat op een der laatste avonden voor de prijsuitreikingen, de bevelhebber van het Zoeavenkorps een afscheidswoord tot zijn « troepen » richtte. Dat jaar was de bevelhebber toevallig een gevierd, geliefd en uitzonderlijk begaafd spreker. Karel, vergeef me deze late, maar des te oprechter lofbetuiging. Dankbaarheid om die avond en om uw voorbeeld dwingt mij dit te schrijven.

Ziehier dan het bondig relaas : « De « legermacht » was ten afscheid aangetreden en stond geposteerd op de achtergrond der internaatsspeelplaats. Vooraan op die speelplaats waren intussen de prominenten verschenen. Zij bleven op eerbiedige afstand, de generaal, de aalmoezenier en de kolonel. Ieder kon vermoeden, dat het geen traditionele afscheidsrede zou worden. Wij waren overtuigd dat de gespannen sfeer inzake de Vlaamse strijd minstens de ondertoon van zijn woorden zou inspireren. De eerste woorden verrasten ons, omdat wij geestdriftiger en optimistischer toespraken van hem gewend waren. Nu echter beklemde ons de omzichtige waarschuwing : « Luider kan ik niet spreken, want hier hebben de muren oren ». Een gemompel liep door de rangen. Naast een bewogen beroep op onze trouw en onze ernst in de strijd voor Vlaanderens herwording, waren er duidelijke allusies op dreigende gebeurtenissen. Geen opstandigheid, maar omzichtigheid, geen negatieve, wel positieve aansporingen vormden zijn toespraak tot een belijdenis en een gelofte.

Zeker zijn velen van zijn jonge toehoorders die avond niet zo snel aan de slaap toegeraakt. Voor mij hebben zijn woorden van toen, zijn zwijgen van later goed gemaakt. Voor zeer velen is hij een lichtend voorbeeld gebleven.

De vakantie verspreidde ons over heel West-Vlaanderen, waar in heel wat studentenbonden onrust en onzekerheid bleek te ontstaan. Achteraf hebben wij geweten, dat toen reeds de seminaristen-proosten richtlijnen en waarschuwingen van hogerhand gekregen hadden. Het hoogtepunt der zomervakantie was voor de studerende en strijdende Vlaamse jeugd, het grootse half-eeuwfeest van het tijdschrift : « De Vlaamsche Vlagge ». Op die Vlaggefeesten te Brugge (22 - 23 - 24 augustus 1925) ging tevens de landdag van het AKVS door. En zoals te Torhout, tijdens de Paasvakantie, werd ook te Brugge openlijk gekozen voor het Vlaams nationalisme. Op een der vergaderingen tijdens de landdag te Brugge, sprak priester Leo DUMOULIN over geruchten dat naar het voorbeeld der « Action Catholique » in Wallonië, ook bij ons een « Katolieke Actie » zou georganiseerd worden. Het was toch reeds zover dat Mgr. PICARD, de man der « Action Catho-

lique » (één van zijn voornaamste kwekelingen is Leon DEGRELLE geweest) te Brugge de « Estudiantine » oprichtte.

Op die Vlaggefeesten te Brugge hoorden de meesten van ons voor het eerst Lodewijk DOSFEL spreken. Voor deze man hadden de leerlingen der retorica ons een heilige eerbied ingeprent en wij wisten dat onze priesters in het Klein Seminarie, Willem DEPLA, Karel DUBOIS, en Paul SOBRY hem hogelijk bewonderden en eerbiedigden. Wij waren getroffen door de rustige en toch vurige woorden van deze grote « leider » en « lijder » van onze strijd. Romantiek en triomfalisme zijn bij zulke vieringen niet weg te denken, maar toch hingen « De schaduwen van Morgen » over de feestelijke Brugse Markt en uit sommige toespraken bleek dat onze voormannen reeds heel wat af wisten van wat in het bisdom roerde.

Pas een week later, op de 6e IJzerbedevaart die voor het eerst te Kaaskerke-Diksmuide doorging, klonk dezelfde ondertoon van bitterheid, van onrust. De Gentse hoogleraar Frans DAELS, voor ons geen onbekende meer, omdat wij zijn boeken « Voor mijn Volk in Nood » gelezen hadden, begon dat jaar zijn scherpe aanklachten in de vorm van een toespraak tot de Vlaamse Doden en hij zou dat volhouden tot het einde van zijn voorzitterschap. Sommigen vonden dat voortdurend aanklagen overdreven. Vergaten zij dan dat nooit over het onrecht, Vlaanderen aangedaan, mocht gezwegen worden, omdat de aanslagen op het recht van Vlaanderen nooit hebben opgehouden. De oningewijde lezer zal begrijpen, hoe wij, na zulk een schooljaar en na zulk een vakantie, in een echte sfeer van onzekerheid onze derde begonnen.

Zorgen voor morgen kan de jeugd, gelukkig maar, gemakkelijk even overboord gooien. De vreugde van het weerzien op die laatste avond der vakantie (bijeenkomst in Java) en de drukte van de volgende dagen drong alle bekommernissen op de achtergrond. Daarbij hadden wij nog onze nieuwe klastitularis te « verwerken ».

Al vlug drukte ons, eerst onbewust, maar nadien zeer gevoelig de leemte, die op het groot internaat ontstaan was door het verdwijnen van de retorica « 25 ». Wij zagen nu beter dan vroeger wat enkelen uit die klas voor ons betekend hadden, vooral een paar die destijds als « Alumni non grati » uit het Tieltse college verwijderd, in het Klein Seminarie bij de schone priester en fiere Vlaming, Superior Leo DELEU, een gastvrij onthaal en onderkomen hadden gevonden. De retorica's '26 en '27 mogen het mij niet kwalijk nemen, dat ik steeds weer de retorica '25 vermeld. De verdiensten van velen onder hen op het gebied van de « Vlaamse werking » op het internaat, zou ook eens iemand in het licht mogen plaatsen. Maar het is normaal dat wij vanaf de Derde meer op eigen benen gingen staan, terwijl wij in Vijfde en Vierde hard leiding nodig hadden. Ik wil niet nalaten hier te getuigen dat de beide retorica's, die ons juist voorafgingen met eenzelfde trouw en onvoorwaardelijke inzet, de nationalistische stroming op het internaat in stand hielden. Overigens zal niemand eraan twijfelen dat het met de dag gevaarlijker werd, zeker voor hen die priester in het bisdom wilden worden. Toen wij na enkele weken voldoende inzicht hadden gekregen in de mentaliteit en de algemene gezindheid van de twee klassen die op de onze volgden, begon onze hoop voor de toekomst onze vrees te overheersen : wij wisten al dat de Vlaamse werking tegen veel zou bestand zijn. Wij wisten niet hoe hard wij, maar vooral de jaren na ons het zouden te verduren krijgen. Ik hoop dat vooral eens

De eed van trouw aan Vlaanderen op de grote markt te Brugge tijdens de Vlaggefeesten op 23 aug. 1925.

iemand der retorica '29 - een strijdbare klas - zal schrijven en getuigen over het schooljaar 1928 - 29, het eerste jaar van de opgedrongen Katolieke Aktie. En ik heb bijna zekerheid dat onder de vele getrouwen van die retorica er al een paar gereed zitten om dat te doen.

Achteraf bezien, kon de Vlaamse (nationalistische) werking tijdens het jaar '25-'26 zonder veel hindernissen doorgaan. Die werking vond immers meer nog dan de vorige jaren haar sterkte in het kernen- of cellensysteem dat reeds van in de Vijfde werd toegepast. Wij gingen - op aanraden en met oogluikende medewerking van de bewaker Felicien VAN HAUWERE - er zelfs toe over bij de Zesdelingen, op het klein internaat dus, die werkwijze te voeren. Hoewel dat bijkomstig was, de klasbladen werden in de meeste klassen naar vorm en inhoud, steeds beter verzorgd. De bijdragen voor de tijdschriften « De Vlaamsche Vlagge » en « De Blauwvoet » werden talrijker en vooral van hoger kwaliteit. Het feit dat wij omzichtiger en geheimer moesten vergaderen (de kernen veelal 's nachts), bracht ons weer dichter bij de tijd van de Blauwvoeterie. Wij wisten dat onze bewaker Jozef VEREECKE, veel te goed en te onhandig voor zo'n werk, opdracht gekregen had te speuren naar leeuwespeldjes met een N erop, naar verboden tijdschriften en brochures, naar het Vlaggeboek (weinigen slechts bezaten dit eigendom en het was zo omvangrijk !). Dit laatste moest de overtreder dan bij een eerste bezoek meegeven naar huis. De brave man trachtte ons zelfs te overhalen om toegelaten lektuur te verkiezen o.m. Verhandelingen, Voordrachten van de voorman uit zijn jongere jaren. Hij scheen niet te weten dat onze voorgangers ons over die VAN CAUWELAERT als een verrader van Vlaanderen, nog fel, GEERARDIJN, SPRUYTTE, DUMOULIN (onder schuilnaam L. DEMAN), pater Jules CALLEWAERT enz. gehoord en gelezen hadden over de Vlaamse Beweging, wij die in ons eigen Klein Seminarie priesters hadden, die ons tot idealisten op godsdienstig en tevens op Vlaams gebied helpen vormen, hoe kon ons het achterhaalde en voorbijgestreefde proza van die, door ons afgeschreven leider aanspreken ?

Zo erg veel nieuws valt voor dat schooljaar niet te melden. Twee feiten die uiterst belangrijk zijn om de mentaliteit der studerende en strijdende jongeren te verklaren bleven onze houding beïnvloeden :

— de tergende houding en de hatelijke tegenstand van de vijanden der Vlaamse Beweging. waaronder zowel geestelijke als wereldlijke gezagdragers en autoriteiten.

— het uitblijven van positieve hervormingen ten gunste van de Vlaamse volksgemeenschap.

De tekenen des tijds zijn meestal het duidelijkst te herkennen bij de jeugd. Zij die de aktie der studenten uit die jaren, vooral de vorming der jongstudenten of collegeleerlingen niet kennen, kunnen bezwaarlijk de spanningen begrijpen. Zij hebben het moeilijk om dat jonge idealisme en die geest van weerbarstige trouw ernstig te vinden.

Nu heel dat gebeuren zover achter ons ligt, is het onbegrijpelijk dat wij, humanioraleerlingen die op godsdienstig gebied met gezonde vroomheid en zuivere inzet aan onze leertijd eigen, gehoorzame kinderen van de Katolieke Kerk poogden te zijn, in louter politieke kwesties zware gewetensdwang moesten ondergaan. Wisten die hogere machten dan niet, als zij ons Vlaams idealisme konden breken,

dat zij gevaar liepen ook ons ander idealisme te knakken ? Natuurlijk waren wij de gemakkelijke prooien, op ons hadden ze vat. Beter dan wij ook moesten zij toch weten dat voor de jeugd niets zo erg is als onverschilligheid. Wij hebben vaak vertwijfeld gevochten tegen die gesel. Waren wij dan gedoemd tot huichelarij onze toevlucht te nemen ?

Hoe ook, ik durf hier getuigen dat op het groot internaat na de veroordeling van het Vlaams nationalisme weinig verandering inzake Vlaamse werking te bekennen viel. Ik geloof dat wij toen geleidelijk tot een speciaal soort gelovigen geboetseerd werden. Wij bleven als goede kristene jongelingen de doodzonde als een groot kwaad beschouwen, maar die nieuwe, voor ons enkel politieke doodzonde liet ons koud. Ten andere, wij kenden zoveel schone priesterfiguren en zoveel prachtige katholieke nationalistische politieke leiders die ons te dierbaarder werden, naarmate zij veroordeeld, verguisd en gebroodroofd werden.

Thans, in een heel andere tijd en na zoveel verandering in de houding der geestelijke overheid tegenover politieke overtuigingen, is het pijnlijk te moeten vaststellen dat het ook toen anders had gekund, anders had moeten zijn. Intussen kunnen wij veel vergeven, maar het geleden onrecht en het breken van idealen kan nauwelijks vergeten worden, omdat de littekens nog merkbaar zijn.

Er blijft wellicht ook heel wat goeds en positiefs uit die negatieve en thans onbegrijpelijke ingreep der geestelijke overheid in de winstmarge geboekt. Er werd nl. nog ernstiger en grondiger inzet gevergd. Wie niet met hart en ziel daarin opgingen, bleven achterwege. Ik verwijt niemand iets, ik stel enkel vast. Het bekende : « Verbod tergt de lust » (Vondel) zat daar ook wel voor iets tussen, doch veeleer voelden wij ons nauwer verbonden met de traditionele en roemruchte Blauwvoeterie. Het was niet zo eenvoudig en ongevaarlijk meer, de tot dan toe te Roeselare oogluikend gedoogde gang van zaken zijn beloop te laten. Soms kwelde ons ook de grievende verandering in de houding van seminaristen die, nog zo kort geleden, ons tot onverzettelijkheid en radikalisme hadden aangezet. Er zouden nog pijnlijker ontgoochelingen volgen.

Het schooljaar 1926 - 27, onze poësis, zou weer heel wat kentering brengen. Tijdens de voorbije zomervakantie, op 11 september 1926 beleefden wij een verrassing ter gelegenheid van de studentenbedevaart te Dadizele. Als predikant trad Karel DUBOIS op, Ferdinand VERCNOCKE van het AKVS, voerde er ook het woord. Deze goede samenwerking tussen proost, seminaristen en studenten had niemand voor mogelijk gehouden. Wat was er voorgevallen ? Betekende dit een keerpunt ? Helaas, het bisdom waakte en liet er weldra geen twijfel over bestaan dat Dadizele 1926, niet meer zou herhaald worden. Wij begonnen het nieuwe schooljaar met gemengde gevoelens o.m. jegens Karel DUBOIS. Wij hadden al voor en tijdens de vakantie tegenstrijdige berichten gehoord aangaande die door ons zo bewonderde en geliefde priester en geestelijke leider. Toen hij destijds op het Klein Seminarie als professor in de Wijsbegeerte belandde, was hij voor velen geen onbekende. Hij was te Leuven medestrijder van Gerard ROMSEE geweest en wij wisten dat hij zeer goed bevriend was met enkele figuren uit de nationalistische beweging. Voor idealisten als ROMSEE, LEURIDAN, GRAVEZ, BULCKAERT, DEVROE om er maar enige uit te noemen, had hij de grootste eerbied, als Kristenen en als Vlamingen, zonder kompromissen. En Karel DUBOIS heeft gelijk gehad, want de tijd heeft uitgewezen, dat zij van één hun niet te

scheiden « Kristen en Vlaamsgezindheid » door verguizing, gevangenis en broodroof heen, trouw gebleven zijn.

Zulke hoogstaande door en door eerlijke strijders voor het recht van hun volk, kon iemand als Karel Dubois, niet « schuldig » achten, hoewel zij door de bisschop van Brugge openlijk als slechte kristenen werden veroordeeld. Maar er kwam een tijd, waarop het voor menigeen onder ons moeilijk werd om in onze bewonderde en vereerde Karel DUBOIS te blijven geloven. Dit gebeurde toen hij een zekere dag de opdracht aanvaardde om met een nieuwe beweging, de J.V.K.A., het Jeugdverbond voor Katholieke Aktie, tegen het oude A.K.V.S. op te komen.

Het J.V.K.A. voerde de leuze ; « Vlaanderen Hernieuwen in Kristus ». Zij moest onze oude leuze A.V.V.-V.V.K. verdringen en vervangen. Voor ons was die Katholieke Aktie-beweging, duidelijk gericht tegen de Vlaamse Strijd, en in dienst zou staan van de antivlaamse machten. Godsdienst en Kerk werden weer eens misbruikt. Volgens ons moest iemand als DUBOIS dat toch ook weten !

Wij zagen natuurlijk niet in dat de bisschop twee goede redenen had om DUBOIS met de taak van leider der nieuwe beweging te belasten. Ten eerste : wie had meer vat dan hij op de studerende jeugd van West-Vlaanderen ? Ten tweede : als zo iemand het offer brengt van zijn Vlaamse overtuiging, waagt niemand te spreken van « arrivisme ». Wij konden het niet verwerken, wij konden hem niet volgen, maar een verrader kon hij niet zijn. De bisschop had dus wel een sterke troef uitgespeeld.

Wij zagen ook niet dat die J.V.K.A. er toch zou gekomen zijn. Dan nog beter met DUBOIS als voorman. Wie negatief oordeelt, kan beweren, dat DUBOIS « zich ertoe leende » zijn invloed in dienst te stellen van al wat vlaamsvijandig was. Wie hem gekend heeft zal weten, dat tegen zijn eigen overtuiging in, hij zich onderworpen heeft aan de bevelen van zijn bisschop. Waren wij overigens erbij gebaat geweest, indien hij ook de reeds lange rij van, om hun Vlaams ideaal gestarfte priesters, te vervoegen ? Door die Dadizeelse bedevaart, ben ik ineens bij Karel DUBOIS terecht gekomen en heb dan maar liever de hele « mutatis rerum » te vermelden.

Een grondige behandeling van de strijd der J.V.K.A. tegen het oude « AKVS » valt buiten het bestek van deze schriftuur. Onze klas, die in juli 1928 de humaniora afsloot, heeft slechts sporadisch, grensincidenten meegemaakt. Wij hebben echter heel wat ontgoochelingen te verwerken gekregen toen wij de vele treurige en ook lelijke manipulaties, achter de schermen vernamen. Kruiperijen en dreigementen vervingen het bestrijden met open vizier. Wij hebben als klas het eigenlijke strijdperk betreden.

Nu even terug naar poësis. Had nu dat hoopgevend gebeuren, op die bedevaartdag te Dadizele (later bleek het een euforie geweest te zijn) de Vlaamsgezinde studentenjeugd nieuwe moed geschonken ? In elk geval, weldra herleefde « De Vlaamsche Vlagge ». Alleen al uit de humaniora's van het bisdom Brugge werden 635 inzendingen genoteerd. Op het internaat te Roeselare bleek alles zijn gewone gang te gaan : de klasbladen kenden een nieuwe bloei, de werking in de kernen der verschillende klassen was intenser dan ooit.

Vergrote weergave van het Leeuwenspeldje
(gele achtergrond met zwarte leeuw) met de « N » er op.

Pas halfweg in onze poësis, op de eerste dag van Kortemaand 1927 bracht de Vastenbrief van Mgr. WAFFELAERT ons een nieuwe veroordeling. Wij hoorden aflezen, dat niet alleen de priesters, maar ook alle gelovigen zich aan zware zonde schuldig zouden maken, indien zij het Vlaams Nationalisme begunstigden. Dat was een drastische aanvulling bij de eerste veroordeling van 30 september 1925. Hoe reageerden wij daarop ?

Als antwoord op deze vraag wil ik de jongeren van thans erop attent maken dat in die twintiger jaren de zogezegde makke en naïeve jeugd, zonder nodeloze woorden, doch hard « metterdaad » protesteerde. Maar onze kontestatie was positief en bestond erin te blijven wat wij waren en trouw te blijven aan ons ideaal, alle banbliksems ten spijt.

Vonden wij dat nieuwe optreden van de bisschop een geval van machtsmisbruik ? Zulke grote woorden kenden wij niet. Zulke problemen hadden wij niet : wij voelden ons doodgewoon immuun tegen alle verpolitiekte maatregelen, en zeker tegen politieke zonden... en wij deden als de boer : « Wij ploegden voort ».

Al die veroordelingen gebeurden te klaarblijkelijk in dienst van de Vlaamsvijandige politiek, van een staat, die wij liever nooit noemden, die wij negeerden in herinnering aan het testament van Dr. DEPLA waarin te lezen staat ; « Van België moet ik niets weten ». En we hadden nog altijd les van zijn zoon-priester, die geen duimbreed van zijn nationalistische overtuiging heeft prijsgegeven. Toen Willem DEPLA tenslotte ook gelikwideerd werd en een onderpastorij te Passendale kreeg, was zijn huis één van onze voornaamste toevluchtsoorden. Wij waren niet zo onwetend en zo naïef als velen dachten dat we waren : onze bisschoppen spraken en schreven of zwegen al naar gelang, in dienst van de politieke en andere vlaamsvijandige machtshebbers. Tegen het onrecht Vlaanderen aangedaan, hebben zij nooit hun pen gescherpt, noch hun stem verheven. Dachten zij wellicht : « Zwijgen is goud » ? Wij plaatsten daartegenover : « Qui tacet, consentire videtur », zoals het ons in de Latijnse lessen geleerd werd.

Wel was er geleidelijk meer omzichtigheid vereist bij het binnensmokkelen (we hadden echter flinke externen in onze klas), het verspreiden, lezen en verstoppen der verboden lektuur. « De Vlaamsche Vlagge », « De Blauwvoet », « Het Pennoen » dat een tijdlang de « Vlaamsche Vlagge » verving, en vooral later « Jong Dietsland », het voorname tijdschrift waar Cyriel VERSCHAEVE, Lodewijk DOSFEL, Odiel SPRUYTTE, Maurits GEERARDIJN, allemaal trouwe priesters, aan het woord kwamen. En ons leeuwespeldje met de N, verhuisde, om praktische redenen, naar de achterzijde van onze vestkraag. Om nieuwe te kopen in de boekhandel, tegenover de Redemptoristen, hadden we geen geld genoeg.

De speurbrigade, bestaande uit de bewaker en de onderbewaker van het internaat, was zeer ijverig. In hun beste momenten waren die ingisatoren bereid tot een minnelijke schikking. Hoe ook, hun bedenkelijke pedagogie, leerde ons vlug huichelen en liegen, zonder schaamte, hoe erg wij het ook verafschuwden... nood breekt wet !

Omtrent Sinksen 1927 verdween ik zoals ik reeds meedeelde uit de circulatie en kon enkel met Allerheiligen terugkeren, zodat ik het laatste deel van dat derde trimester in poësis de gebeurtenissen niet heb kunnen volgen. Op Sint-Lutgardis en op Elf Juli, kreeg ik per brief wel trouw relaas over die vieringen, alsook over de werking van kernen of cellen in de verschillende klassen. Ook leraars kwamen

mij thuis te Wingene opzoeken zodat ik niet vervreemd geraakte van wat inzake Vlaamse werking gebeurde.

Ook de gebeurtenissen in de zomervakantie, tussen poësis en retorica kon ik maar van ver volgen. De belangrijke, maar tragische gouwdag van het AKVS te Tielt - door de bisschop met dreiging van wegzending verboden - kon ik niet bijwonen. Zo kon ik met opgespaarde strijdlust terugkeren naar het internaat en naar de kameraden van mijn klas, de dag na het Allerheiligenverlof 1927. Intussen was onze klas al wat gerodeerd in retorica en was ook de Vlaamse werking goed op gang gekomen.

Al vlug zat ik weer volop in het raderwerk van de collegebond en de klasbonden der verschillende jaren. Onze klas had nu namelijk de leiding van het internaat op zich genomen. Ik mag hier getuigen dat de kernleden van onze klas, flink gesteund door de kernleden van poësis (retorica '29) stiller, maar ernstig en intens gewerkt hadden in die enkele weken voor Allerheiligen. Er moest meer en meer in het geheim gewerkt worden. Op het einde van onze poësis had het Zoeavenkorps mij in mijn afwezigheid tot bevelhebber voor het schooljaar 1927-28 verkozen. Dat vond ik vooral belangrijk omdat in het armelijk afgedankt klaslokaaltje, waar het beruchte Zoeavenkorps gevestigd was, heel wat verboden lektuur kon ondergebracht worden. Voor zover ik weet, heeft geen enkele speurder de huisvrede daar gebroken. De staf der Zoeaven genoot daar de onschendbaarheid. Aldra werd ik gewaar dat een treurige vervreemding ingetreden was tussen leerlingen en overheid. Ook leraars, die ons volste vertrouwen genoten op Vlaams gebied, werden voorzichtiger en zwijgzamer. Ook binnen onze klas, op zo'n groep van over de veertig, stond niet iedereen op hetzelfde standpunt : er waren extremisten en minimalisten, er waren er die steeds afzijdig gebleven waren. Maar nooit bij mijn weten is daardoor enige wijziging ontstaan, die de kameraadschap kon schaden.

Poësis 27 - 28, de klas na ons, was op gebied van Vlaamse werking zeer bedrijvig. Het internaat bleek, voor het jaar daarop, in goede handen. Toch waren in die groep al duidelijk een paar leerlingen voorbestemd en uitverkoren om in 1928 - 29 een rol te spelen in de tegenaktie, die door het J.V.K.A. zou ingezet worden. De eerste pionnen op het schaakbord der nieuwe orde werden ingezet ! Retorica '29 heeft zeker in de vuurlinie gestaan. Ik hoop dat een van hen over dat jaar eens in « Eertijds » zal schrijven.

Aan dit relaas over de Vlaamse werking op het internaat zou ik nog een paar kanttekeningen willen toevoegen. Ik wil geen dieper of breder dimensie aan die voorvalletjes toekennen dan ze waard zijn, maar ik vermeld ze omdat ze een licht werpen op de sfeer, de mentaliteit, kortom op heel de situatie van de Vlaamse strijd op het internaat, in dat laatste jaar onzer humaniora.

Een eerste schijnwerpertje : de geestelijke afzondering ofte retraite dat jaar werd door een Antwerpse (?) Jezuïeter gepreekt. Ik herinner mij een pater VERMEULEN, die aan ons, retorikanen, afzonderlijk een soort conferentie gaf. Zekere dag had hij het toch over de Vlucht der H. Familie naar Egypte. Als « echte » pedagoog wilde hij dat tragisch gebeuren aktualiseren. In plaats nu van over te schakelen naar een vroom en arm timmermansgezin, bracht hij er de Koninklijke familie van België bij te pas. Hij trachtte ons tot tranen toe te bewegen, toen hij het toneel begon te borstelen van Koning Albert, die met zijn Koningin aan de arm (het kind Jezus werd niet vervangen) bij nacht en ontij op de vlucht was. Ik weet zeker dat niemand het sein gaf, maar om met GEZELLE te spreken :

« 't gebrom dat opwaarts klom », liet de eerwaarde spreker niet toe zijn tafereel af te werken. Onze spontane, voor hem ontstellende oneerbiedige reaktie of kontestatie, als je dat voor liever hoort, gaf hem een uitzicht dat herinnert aan ZEUS' afdaling naar de Olympos » (dreigend als de donkere nacht). Had de pater nu werkelijk onze vaderlandse gevoelens willen peilen ? Of was hij de enige vreemdeling in Jerusalem ?

Een tweede schijnwerpertje : hoe erg wij verdacht en laffelijk bespied werden, blijkt uit het volgende voorval. Zekere dag werd weer eens « Jong Dietschland » door de externen binnengesmokkeld. In plaats van de ± 50 exemplaren onder te brengen in het exterritoriale arsenaal, gooide ik het pak tijdelijk in mijn koffer op de slaapzaal. Nooit heb ik vernomen hoe onze bewaker Jozef VEREECKE dat geweten heeft, maar ik werd bij de superior QUAGEBEUR geroepen en loochenen was vruchteloos. Door J. VEREECKE (zonder revolver in mijn rug) gevolgd, moest ik mee naar mijn kamertje. Toen ik voor mijn koffer stond, wilde ik mijn rechters nog vermurwen, maar tevergeefs. Ik was toen juist in behandeling bij de oogarts en mocht een paar dagen nadien een voorgeschreven bril halen.

Die oogarts was nu niemand anders dan Dr. Berten CATRY, bij wie het beheer van « Jong Dietschland » gevestigd was en die ook voor de « Vlaamsche Vlagge » instond. We kregen dadelijk vervangnummers en toen wisten we dat het gekonfiskeerde nummer zeer erge informatie bevatte over de geheime doelstellingen van het pas op gang gebrachte J.V.K.A. Vandaar de grotere waakzaamheid der speurbrigade. Samen met die Jong Dietschlandbladen werd mij echter ook het Vlaggeboek afgenomen, en dat was erger ! Toen ik dit voorval vertelde aan enkele klasmakkers, werd de vrees voor een of andere verklikker uitgedrukt. Het was uitgesloten, en zeker in onze klas stond iedereen boven verdenking. Wij waren toen nog zo idealistisch ingesteld dat wij niet konden aanvaarden dat zoals voor het doopsel kon gezegd worden « in de nood nochtans mag « eeniegelijk » verklikken ». Voor de goede zaak werd verklikken soms tot een deugd gepromoveerd.

Het drukke derde kwartaal, voor onze klas het sluitstuk van onze humaniora werd traditioneel opgefleurd, door Sint-Lutgardis en Elf Juliviering, door een paar uitstappen met het Zoeavenkorps. Bij al die gelegenheden bleek nergens dat wij zoals sommigen later beweerden, onder een soort dwangregime leefden. Alles wijst erop dat bijna iedereen, die bevel gekregen had ons in ons Vlaams idealisme te temmen, tegen zijn diepste overtuiging in, dus gedwongen handelde en zoveel mogelijk door de vingers zag.

En nu een allerlaatste schijnwerpertje op de toenmalige situatie. Wij hadden geruchten vernomen dat het algemeen sekretariaat der J.V.K.A. een grootse betoging zou inrichten. Plaats en datum : Antwerpen, 26 augustus 1928.

Hadden wij daar iets mee te maken ? Ja, want het Klein Seminarie zou er met zijn Zoeavenkorps aan deelnemen. Om die kwestie te bespreken werden op zekere dag einde trimester de hogere officieren van het korps nl. drie leerlingen van onze klas : Michiel HARDEMAN, Camiel DENYS en ikzelf naar de kamer van de Aalmoezenier, Achilles VERHAMME ontboden. Hij begon met een inleidend woordje over de nieuwe Katolieke Aktie. Wij hadden dat wel vermoed en onderweg naar zijn kamer hadden wij, gelijk tegendraadse kwajongens beslist te doen, alsof wij nergens van wisten. De eerbiedwaardige man kon zijn oren niet geloven. Wij kregen nog al wat te horen en vonden het geraadzaam, vooral Camiel en ik, die het jaar daarop naar die « vroede queeckscole » (zoals De Vlagge, ge-

woonlijk de afdeling Wijsbegeerte noemde) over wilden gaan, voortaan braaf en instemmend te luisteren. En op 26 augustus trokken wij gedrieën, fier en plechtig aan het hoofd onzer troepen door de straten onzer Scheldestad. Dergelijke feitjes, hoe onooglijk hun betekenis nu moge schijnen, lagen allemaal in de lijn van een mentaliteit, die o.m. ook tot uiting kwam in het weigeren van voor de hoogmis het gebed voor de Koning te zingen, of een woord van het vaderlands lied te zingen. Allemaal kleine uitingen van bestendige kontestatie en van ingewortelde anti-belgische traditie.

Deze gedragingen en uitingen waren toch ook reakties uit onmacht ; wij wisten in de grond ook dat dit allemaal weinig aarde aan de dijk wierp maar het waren oprechte bewijzen van onze trouw. Ik plaats al die uitingen op dezelfde lijn van het « Gebed voor Vlaanderen » dat wij dagelijks baden. Op dezelfde lijn als het zingen van onze strijdzangen en eden van trouw. Enerzijds voelden wij ons moedig en zelfs stoutmoedig in heel ons optreden ; anderzijds waren wij vol onrust en onzekerheid. Wij hadden zoveel horen verbieden en veroordelen dat het ons niet meer raakte, maar toch hadden wij nood aan iemand die ons zegde hoe het eigenlijk moest, en hoe trouw aan ons ideaal kon samengaan met het verbranden van wat onze voorgangers ons hadden leren aanbidden.

Wij traden uit de Vlaamse werking op het groot internaat weg met een gevoel van weemoed en van vrees voor de toekomst. Zou alles tevergeefs geweest zijn ? Wij hoorden enkel beschuldigingen aan het adres van hen die tegen het onrecht streden. En in die tijd werd zelfs geen « Jaar der Rechtvaardigheid en der Verzoening uitgeroepen ».

EPILOOG

Bij mijn pogingen om wat brokstukken en flarden bijeen te garen, om wat scherven te lijmen en uit dat saamgezochte een wat herkenbaar beeld te scheppen, heb ik in zekere zin nooit op mijn eentje gewerkt. Bestendig werd ik bijgestaan door al mijn klasmakkers en andere medeleerlingen van dat onvergetelijk internaat : in mijn verbeelding wist ik ze alle om mij heen, ik sprak met de levenden en de doden en zij gaven hun herinneringen door. Afkeurende blikken heb ik dikwijls gezien, ook goedkeurende of vergoelijkte hoofdknikjes en instemmend gekuch.

Zonder die gestadige aanwezigheid zouden mijn eigen herinneringen mij in de steek hebben gelaten : ook herinneringen moeten in menselijk verband blijven leven. In dank om hun aller steun bij wat ik mij in een vlaag van entoesiasme had voorgenomen, maar meer nog in herinnering aan onze gemeenschapplijke pogingen om tijdens onze humaniorajaren de levensechte samenhorigheid te verwezenlijken die ons nu nog altijd blijft binden, sluit ik deze bladzijde af.

Mijn laatste gedachte gaat evenwel in vroom herdenken naar onze dierbare overleden klasmakkers. Weinig namen heb ik in heel mijn relaas vermeld, maar het lijkt mij een daad van piëteit, hun namen hier te laten volgen : Jerome Desmedt - Joris De Vloo - Joris Vandoorne - Albert Deschieter - Dries Kindt - Jozef Vandekerckhove - Arthur Rapol.

Zij deelden met ons die er nu nog kunnen over spreken, het lief en het leed van een jeugd die de leemten van het later leven kan aanvullen met werkelijke waarden die zij ons nalaat.

Arthur van Doorne.
Retorica 1928.

Kunst en Wetenschap

Probleemstelling

Rede en intuïtie, berekening en verbeelding, wetenschap en kunst hebben door de eeuwen heen steeds met elkaar gedialogeerd. Reeds in de grottekeningen van Altamira en Lascaux ziet men de voorhistorische mens bezeten met de intellectuele aandrift om de werkelijkheid in haar genuanceerde verschijningsvormen te vatten, wat Louis Hourticq deed schrijven : « L'homme est devenu un savant, parce qu'il fut d'abord un artiste !» Op de Griekse grondvesters van de systematische wetenschap kan men de verzen van een hunner dichters toepassen : « Kind van de aarde en van de hemel met sterren bezaaid, ben ik van 't geslacht van de hemelingen. Kind van de kennis en van de kunst, heb ik de aard van een kunstenaar. » Zij gebruikten trouwens hetzelfde woord (eidos) voor de vorm en de idee. In het oude Griekenland lagen wetenschap en kunst zo dicht bij elkaar dat sommige grote kunstenaars ook grote geleerden waren, zoals Plato en vooral Pythagoras, die wiskunde en sterrekunde zeer nauw verbonden met de muziek. Men kent ook het overwicht van de wiskunde in alle facetten van de Islam-kunst en in de Middeleeuwse bouw- en beeldhouwkunst.

Wat de Europese beeldende kunst op haar geheel betreft : « elle suppose une curiosité intellectuelle qui mène l'artiste aux confins de la géométrie, de la mécanique, de l'optique, de l'anatomie, de la psychologie, de toutes les sciences de la nature » (L. Hourticq). De Renaissance, die na de Grieken, de tweede grote bloeiperiode van de wetenschap bracht, bleef trouw aan het beginsel van de complementariteit van kunst en wetenschap. Bij niemand kwam dit sterker tot uiting dan bij de geniale da Vinci, die evenzeer door de drift van het weten als door de schoonheidsdrift werd verteerd : « Hoe meer men weet, hoe meer men liefheeft. » Heeft niet bijv. Brunelleschi, met zijn koepel van de Santa Maria del Fiori te Firenze, in hoge mate bijgedragen om de nieuwe wetenschappelijke visie over het heelal algemeen te doen aanvaarden ? Trouwens de « sectio aurea » der Renaissance-architecten, die uit de wiskunde was ontstaan, is ook voor beeldhouwers en schilders belangrijk geweest. Geestesvisie en kunstvisie lopen parallel : « La forme (artistique) est le reflet de la vie intellectuelle. » (René Huyghe) Als cultuurscheppende activiteiten van de mens zijn wetenschap en kunst analoog en toch weer grondig verschillend. Beide worden gevoed door de permanente belangstelling en nieuwsgierigheid van de mens voor wat in en buiten hem gebeurt, datgene wat de Grieken « thaumazein » heten (verwondering) en Teilhard de Chardin « l'esprit de recherche et de conquête », hefboom van alle evolutie. Kunst is steeds beladen met kennissen en opvattingen gegroeid uit contemplatie en intuïtie, die de wetenschap van haar kant inductief en deductief bewijst. corrigeert, verifieert, berekent en verrijkt. Vooral het onderbewuste, de emotie, de intuïtie en de fantasie werken samen om het kunstwerk te creëren en hebben er de bovenhand op ervaring en waarneming. Voor de wetenschap ligt natuurlijk de nadruk anders, maar toch spelen intuïtie en fantasie er een onvervangbare rol, voor zover het althans om creatieve wetenschap gaat. Vandaar dat de eerste stadia van de wetenschappelijke en de artistieke creatie vaak veel gelijkenis vertonen. En misschien ook het eindresultaat : « Beauty ist the first test. There is no place in the world for ugly mathematics » beweerde Einstein. In zijn spoor beschouwen de mathematicus Poincaré en de kernphysicus P.A.M. Dirac de

schoonheid en de harmonie als de hoogste waardemeter van een wetenschappelijke theorie ; volgens hen is ook de esthetische zin een veilige gids bij de oplossing van vele wetenschappelijke problemen.
Het kunstwerk hoort tot het domein van de « homo ludens », de spelende mens (Huizinga). Wat niet belet dat het in wezen zeer ernstig is als hoogste ontplooiing van de diepe levenskrachten van de mens. Maar ook de wetenschap mag men een spel heten, d.i. een activiteit zonder onmiddellijk nuttig en vooraf nauwkeurig omschreven doel : « Nous savons que la science aussi est un jeu et qu'elle consiste à soumettre le monde à des fictions mécaniques qui ne le cèdent en rien en fantasie à celle des poètes. La théorie du jeu peut donc trouver les mêmes applications à la science qu'à l'art » (M. Pradines). Wie in die lijn doordenkt komt ertoe in bepaalde gevallen de artistieke creatie als de hoogste wetenschap te beschouwen : « Le savant c'est le poète » (Baudelaire). Waarop men zou kunnen antwoorden met Buckminster-Fuller, de uitvinder van de geodesische koepels : « Elk echt groot kunstenaar is een wetenschapsmens. Elk groot wetenschapsman is een kunstenaar. Beiden zijn uitvinders. »

Wetenschap contra kunst contra wetenschap

Deze theoretische en historische beschouwingen zouden kunnen doen denken dat de dialoog tussen wetenschap en kunst zich uiteraard vreedzaam moet afspelen. In grote trekken is dit ook het geval geweest gedurende vele eeuwen, die een parallelle ontwikkeling van wetenschap en kunst kenden. Het is niet meer waar sedert de Aufklärung (18e eeuw) en het scientisme (19e eeuw), die gevolgd werden door de fantastische expansie van de wetenschap in de 20e eeuw, waaruit een alles verslindende mechanische en electronische technologie te voorschijn trad. Dit had gevolgen die zwaar wegen op het kunstgebeuren : « De thans aan de gang zijnde electronische revolutie, die letterlijk tot in elke vorm van de menselijke activiteit doordringt, vermenigvuldigt het vermogen van de geest op dezelfde wijze als de industriële revolutie de spierkracht vermenigvuldigde. Het resultaat daarvan zal een fundamentele en groeiende verschuiving zijn in het patroon van werken en leven. Een toenemende verscheidenheid van electronische apparatuur zal de dienende taken van de geest, de gehele verscheidenheid van niet-scheppende activiteiten verrichten » (Robert W. Sarnoff, RCA London).

Zo beleven wij thans « das Zeitalter der Wissenschaft », een tijdvak waarin schier onvermijdelijk zowel individuele als nationale eigenheden stelselmatig verpletterd worden en waarin alle niet-wetenschappelijke en niet-technologische activiteiten en waarden in diskrediet raken : kunst, literatuur, godsdienst, vrijheid, menselijkheid, geluk, natuur... Deze evolutie voltrok zich zowel in de burgerlijke als in de staatskapitalistische landen.
Had men dit kunnen voorkomen ? Ongetwijfeld, op voorwaarde dat wetenschap en technologie in dienst van hogere waarden gesteld werden, zoals voordien het geval was. In plaats hiervan is in de laatste eeuwen geleidelijk sterker geworden wat men de hoogmoed van de wetenschap heeft genoemd : « De dragers van de wetenschap maken een exclusieve aanspraak op normativiteit in zaken van waarheid en waarde », iets wat « verstandelijk onverantwoord, zedelijk verkeerd, oordeelkundig naïef en voor het menselijk leven destructief » is (J.H. Walgrave).

Zoals in de andere gebieden van de cultuur staat ook in de kunst sedert 150 jaar van langsom meer de problematiek centraal, die gerezen is uit het onstuitbaar voortschrijden van de wetenschappelijk-technologische pletrol. Of zoals Peter Meyer omstreeks 1900 schreef : « Der Künstler hat im technischen Zeitalter nur

die Wahl, sich entweder der analystischen Haltung von Technik und Wissenschaft anzupassen oder ihr bewußt zu widerstehen. » In grote trekken laten zich dus de voornaamste kunstrichtingen groeperen naar gelang zij - geheel of gedeeltelijk - positie nemen voor of tegen de heersende tijdsgeest, d.w.z. « la maladie scientiste, progressiste, rationaliste, fonctionaliste » (M. Ragon).

De romantiek was, omstreeks 1830, de eerste opstand van de kunstenaars tegen een bourgeoisie, die opging in de technicistische toekomstdroom, een opstand « au nom d'autres valeurs que celles de la productivité, de la rentabilité, du rationalisme : c.-à-d. de l'irrationel, du poétique, de l'imaginaire, de l'érotique, de la fraternité et de la justice humaine » (M. Ragon). In bepaalde gevallen - men denke aan Ruskin en Morris in Engeland - leidde dit tot een totale verwerping van de machine en een terugkeer tot de geestelijke en artistieke rijkdom van vroegere eeuwen. De technicistische bourgeoisdromen vonden integendeel wel bijval in die tijd bij de ondermijners der bourgeoisie Saint-Simon en Marx, zoals later bij Lenin, Stalin, Hitler en Mussolini.

Een tweede belangrijke artistieke reactie was deze van het symbolisme, waarvan het expressionisme de erfgenaam werd. Hun boodschap was : « Gij zijt meer dan materie, meer dan wat de natuurwetenschappen u kunnen leren. Gij moet uw lot transcenderen. Rationaliteit betekent opsluiting. Wees irrationeel. Irrationeel betekent onredelijk en voor rede en wetenschap onbetwistbaar en onbegrijpelijk. De technologische realiteit is opsluiting. Aan de kunst is de taak toebedeeld een revelatie te brengen van een irrationele, existentiële orde, die staat boven de technocratie en los ervan » (H.R. Rookmaaker). In die geest schreef Kandinsky dat de kunst het zielloze materialistische leven van de 19e eeuw moest vernietigen, door het leven van de ziel uit te beelden en zich te verzetten tegen de materialistische nachtmerries, die het leven hadden doen ontaarden tot een monsterachtig en zinloos spel.

De door de wetenschap beheerste maatschappij kreeg in de laatste vijftig jaar altijd nieuwe aanklagers uit de kunstwereld. De « Nu descendant un escalier » en de « Change from a Virgin in a Bride » van Marcel Duchamp zijn te interpreteren als een karikatuur van het machinisme en een parodie van de anatomie. Dat verzet werd door Dada voortgezet en door het Surrealisme. Zij beklemtoonden het irrationele in de realiteit, het onmenselijke van een tot nachtmerrie geworden wereld in tegenstelling tot wat de wetenschap wil doen geloven. Zij beelden de oerangsten uit, die door het mechanisme nog worden vergroot : het monsterachtige en zinloze spel waar Kandinsky voordien reeds van sprak.

Dezé lijn werd verder doorgetrokken door andere kunstrichtingen. Wat is een goed deel van de abstracte kunst anders dan een vlucht uit een gerationaliseerde realiteit : « Hoe afschuwelijker de wereld wordt, des te abstracter zal de kunst zijn. » (Paul Klee).

Ook het primitivisme van Cobra, van Dubuffet en vele anderen, de excessen van de Action Painting, een groot deel van de Anti-kunst en het Nouveau réalisme, evenals de Underground, de psychedelische kunst en de werken die in de sfeer van het Zenboeddhisme gemaakt werden houden een protest in tegen wetenschap, techniek en rationaliteit. Een grenzeloze hunker naar spiritualiteit breekt door in onze maatschappij, niet het minst in de kunstwereld : « De John Cage et Julian Beck aux hippies, une marée spiritualiste glisse lentement sur le monde, plus œcuménique que ne l'a été aucun concile, pour laquelle Jésus et Bouddha c'est la même chose, qui ramasse au passage Krishna et le Zen, et qui retrouve finale-

ment l'esprit social universaliste des socialistes prémarxistes » (M. Ragon). Dit protest werd door Rookmaaker als volgt geresumeerd : « Jump out the box, find a freedom outside technocracy, outside the world of naturalistic law and determinism, out the computerized bureaucracy. » De reacties van de kunstwereld op het Rapport van de Club van Rome lagen ook vaak in de lijn van dit soort protest. Zij illustreren het diepe wantrouwen in de toekomst die wetenschapsmensen en technologen - met medeplichtigheid van sociologen - voor het mensdom bereiden. Het pessimisme is thans veel groter dan na de eerste wereldoorlog : « Nicht vom « Untergang des Abendlandes » ist mehr die Rede, sondern vom « Untergang der Menschheit », schrijft Max Peter Maass in een boek dat hij aan het apokalyptische element in de moderne kunst heeft gewijd, een tema dat inderdaad nooit zo veelvuldig werd behandeld als thans.

Twee wereldoorlogen, een steeds voortschrijdende bezoedeling van het leefmilieu, de vernietiging van de natuur en haar rijkdommen hebben inderdaad tal van kunstenaars (en niet alleen kunstenaars) bewust gemaakt dat de wetenschap de ondergang van het mensdom dreigt te brengen. Zij staan ver van het naïef optimisme van scientisten als Karl Marx en Ernest Renan, die een absoluut geloof hechtten in de wetenschap. De spreuk van Renan « les progrès de la science tueront la poésie » is men vaak geneigd te wijzigen : « les progrès de la science tueront l'humanité ». Dat zou een trieste ommekeer der dingen zijn, een bittere weerwraak op de almachtige Wetenschap, vanwege het misprijzenswaardige anachronistische wezen dat de kunstenaar is.

De « struggle for life » van de kunst

Daartegenover staat diametraal : de hoopvolle verwachting van een nieuwe tijd, een ideale wereld, dank zij wetenschap en technologie. De physicus Max Planck, de paleontoloog Teilhard de Chardin, de filozoof Karl Jaspers beweren eensluidend dat niet de (wetenschaps)mensen een dergelijke droom kunnen realiseren, maar alleen de godheid « das Übervernünftige, das die Vernunft einschließt und umgreift » (K. Jaspers). Deze overtuiging klopt natuurlijk niet met de visie der verlichte en scientistische toekomstoptimisten, die in de 18e en 19e eeuw alles van de menselijke rede verwachtten. De eerste generatie burgers uit de 19e eeuw gingen zelfs zover de kunst als overbodig en nutteloos te verwerpen : een overblijfsel van het Ancien Régime en dus gedoemd om met de uitschakeling van de eerste (adel) en de tweede stand (Kerk) te verdwijnen. Had trouwens niet Hegel zelf zijn gezag aan deze anti-artistieke visie verbonden ? Nuttig waren integendeel in de ogen van de toenmalige bourgeois : de gebruiksvoorwerpen, producten van de machines, toepassingen van de wetenschappelijke ontdekkingen. Voor kunstenaars en dromers was er dus geen plaats in een technicistische ideale staat. Men moest hen maar zoetjes laten uitsterven.

In een volgend stadium ontdekt de bourgeois dat ook kunst in zijn wereld bruikbaar was, nl. voor de decoratie van het leefmilieu, als statussymbool, ter veraangenaming van het leven. Vele kunstenaars werden bereid gevonden deze nieuwe behoeften tegemoet te komen en deze « kunst-idealen » te dienen, uiteraard met probleemloze academische en passeïstische kunstwerken, « officiële » kunst druipend van optimistisch realisme. « Kunst-idealen », die vanzelfsprekend ook werden opgedrongen door de uit de bourgeoiswereld gegroeide ideologen van socialisme en fascisme: het negentiende-eeuwse academisme, het socialistisch realisme en de nieuwe-orde-kunst verschillen niet wezenlijk : een kunst naar oude patronen in dienst van een regime, dat voor de toekomst niet in de kunst gelooft maar in

wetenschappelijke ontdekkingen en in machines. Een kunstenaar die hiervan afwijkt wordt uitgestoten en vervolgd, zo men hem niet met spot en sarkasme kan uitrangeren.

En dan kwam de zwaarste slag door de wetenschap aan de kunst toegediend : omstreeks 1850 werden apparaten ontdekt, die toelieten de werkelijkheid met veel grotere nauwkeurigheid en snelheid weer te geven dan een kunstenaarshand het kan. Voor de tweede maal in één eeuw werd de kunstenaar als overbodig en nutteloos verworpen door een groot deel van de bourgeoisie, die hier een nieuw bewijs te meer in zag dat weldra wetenschap en technologie voor alles zouden instaan.

Dit werd natuurlijk als een catastroof aangevoeld door de wereld van de officiële kunst en van de utilitaire en documentaire grafiek. Was er een uitweg voor de kunstenaar ? Hij werd alvast door deze ontwikkeling verplicht het vergeten beginsel van Pascal in eer te herstellen : kunst die louter kopie is, heeft geen kunstwaarde. Weldra zag hij echter hierin de mogelijkheid om op zijn beurt toe te treden tot de hoge rang van de « uitvinders » en de « ontdekkers », deze bevoorrechte kaste van het wetenschappelijk tijdvak. Nutteloos zich nog te bekommeren om het juist weergeven van details : « la photographie le fait beaucoup mieux et plus vite » (Matisse). Tijd-, talent- en scholing-vergende ambachtelijke vaardigheid wordt bijkomstig zoniet overbodig. De behoefte origineel te zijn primeert alles en werkt voortaan als een obsessie : het anti-traditionalisme wordt het voornaamste kenmerk van de « moderne kunst ». Na lang aarzelen blijkt een goed deel van het bourgeoispubliek te « volgen » ; er zit geld in het nieuwe (zo het voldoende opgepept wordt door knappe marchands en critici) want ook de wetenschap dankt tenslotte een groot deel van haar aantrekkingskracht aan steeds nieuwe ontdekkingen. De wetenschap stelde trouwens aan de kunstenaar ook de toverformule ter hand, die oneindige vernieuwingsmogelijkheden bood : het experiment, dat weldra de hele verdere kunstontwikkeling domineert : « les recherches seules sont valables » (Cézanne). De kunstenaar gelooft nu echt dat de positieve resultaten van de experimentele methode even schitterend zullen zijn voor de kunst met haar rijk verleden als voor de wetenschap met haar arm verleden : het experimentele spel moet de kunst als de wetenschap een permanente revolutie doen doormaken. De door de wetenschap gebiologeerde kunstenaar krijgt van deze laatste niet alleen een ideaal (het nieuwe) en een methode (het experiment), maar verder nog de beschikking over steeds nieuwe materialen, procédés en apparatuur. Hij droomt ervan zijn atelier te herscheppen tot een laboratorium, waar aan « research » en aan « teamwork » wordt gedaan, waar hij niet meer de ouderwetse belachelijke artiestenfiguur is, maar een uitvinder, een plastisch schepper, die gesofistikeerde elektronische apparaten manipuleert. En aan zijn orientaties en creaties geeft hij (met behulp van managergeworden critici) van de wetenschap ontleende of er door geinspireerde titels en omschrijvingen, die hetzelfde respect moeten afdwingen voor de kunstenaar als de wetenschapsman en de technoloog krijgen.

En zo voltrekt zich de cirkel van het mimetisme, het imitatieproces, dat een groot deel van de kunst kenmerkt in deze eeuw, in haar krampachtige pogingen om zich in het « Zeitalter der Wissenschaft » te valoriseren. Vreemd is dat de symptomen van dit mimetisme ook kunnen aanwezig zijn bij kunstenaars die zich niet bewust zijn sterk onder de invloed te staan van de wetenschap of haar zelfs nadrukkelijk vijandig gezind zijn. Is mimetisme niet een der meest voorkomende verweermid-

delen, die de zwakken in de natuur toelaten stand te houden in de « struggle for life » ? Is het niet een der belangrijkste factoren in het universeel evolutieproces ? Daar althans waar de ongelijke strijd dreigt tot de uitdelging van de soort te leiden... Kan het een troost zijn voor de traditionele artiest zo ook een omgekeerd mimetisme heeft plaats gehad, vermits de bourgeois of zijn zoontje zich de traditionele uiterlijke kenmerken van de artiest heeft toegeëigend : de baard, de lange haren en de flodderkledij ?

Ave, Scientia, morituri te salutant ! ?

De wetenschappelijke beïnvloeding kan nog op een andere en misschien meer fundamentele manier gebeuren dan reeds beschreven werd ; zij kan de tematiek zelf van de kunst betreffen.

Zo bracht de psycho-analyse van Freud en Jung de surrealisten ertoe op een gelijkaardige manier te peilen naar de gebieden, die liggen buiten de bewustzijnscontrole. Merkwaardige resultaten werden in die richting reeds veel vroeger door kunstenaars op spontane wijze bereikt, denken we maar aan Jeroen Bosch. Het surrealisme maakte integendeel hiertoe stelselmatig gebruik van wetenschappelijke bevindingen, met inschakeling b.v. van het automatisch schrift, de droomduiding en de theorie der archetypes. Zelfs door psychopaten of onder invloed van bewustzijnsverruimende middelen gemaakte voorstellingen werden door hen geëxperimenteerd. De moderne psychologie zelf koos herhaaldelijk de kunstenaar en de kunstschepping tot studieobject, evenals voor kunstcreatie belangrijke functies als verbeelding, waarneming, intuitie en affectiviteit. Sommige kunstenaars deden trouwens ook aan wetenschappelijk onderzoek op deze gebieden van de psychologie zoals Klee voor de verbeelding, Albers voor de kleurwaarneming, Moholy-Nagy voor het ruimtebewustzijn, Vasarely voor de optische en kinetische illusie, nog andere voor de psychotherapie door plastische creativiteit en voor de hallucinatorische voorstellingen. Lopen zij aldus niet in het spoor van de grote da Vinci ?

Belangrijk voor de hedendaagse kunstenaar zijn ook de natuurwetenschappen, die het veld van de waarneming oneindig hebben verruimd zowel voor de macro- als voor de microkosmos : sterrekunde, kristallografie, scheikunde, biologie, anatomie, fytologie... De wetenschap bood aan de kunstenaar uiterst rijke en gevarieerde nieuwe werkelijkheden : o.a. de indringing in de materie door radio- en röntgenstralen, de inkijk in de diepe structuur van de atoomverbindingen, de door de relativiteitstheorie veroverde visie van een eenheidvormend geheel van tijd en ruimte. De kunstenaar aarzelt ervoor dit alles in zijn artistieke creatie te verwerken, omdat alleen de gespecialiseerde wetenschapsman die gegevens echt kan hanteren. Hij vreest bovendien zijn kunstenaarsidentiteit te verliezen als hij zich door het machtige magnetische veld van de wetenschap zou laten vastgrijpen en a.h.w. vervriezen.

Volgens Oto Bihalji-Merin is de fundamentele vraag, die de verdere ontwikkeling van de kunst beheerst : « Zal zij erin slagen de « transhumane » ruimten van de wetenschappelijke wereld even schitterend in het kunstwerk te integreren als de middeleeuwse kunstenaar het deed met de « transcendentale », de oneindige ruimten van het bovennatuurlijke die reiken tot de godheid zelf ? » Sommige kunstenaars dromen reeds van een mythologie der micro- en de macroscopische werelden van de wetenschap. Maar is deze hunker naar nieuwe mythologieën niet mede te verklaren doordat de kunst haar natuurlijke hogere functie opgeeft,

die is de mens te leiden naar het goddelijke. Men zoekt aldus d.m.v. de wetenschap een ersatz voor een verlies dat zeer zwaar drukt op het hele artistieke bedrijf van heden, beweert R.H. Rookmaaker.

Een bescheiden aanloop naar deze wetenschappelijke mythologieën brengen de kunstenaars, die in de beeldverzamelingen van biologen, plantkundigen, geologen, kernphysici en astronomen zoeken naar nieuwe onbekende volumen-, vormen- of kleurencombinaties, waarvan de uitzonderlijke schoonheid en harmonie betoverend is.

En dan is er de wiskunde. Mensen als Mondriaan en Malevitch, en in hun spoor een reeds lange reeks geometrische abstracten, constructivisten en Op-Art-beoefenaars, hebben aan de hand van de mathematische wetenschap een kunstmatige wereldvoorstelling opgebouwd, die moet beantwoorden aan de wetenschappelijke kosmische ruimtevoorstelling van de 20e eeuw. Er is ook de opbouw van een nieuwe wiskundige estecica ten behoeve vooral van de computerkunst. Van Mondriaan tot Vasarely en Moles is er een uitdrukkelijke wil aanwezig echt wetenschappelijke kunst te produceren : voor hen is dit een noodzaak gezien de evolutie van de mensheid naar steeds hogere wetenschappelijkheid. Een dergelijke kunst biedt een werkelijke symbiose tussen kunst en wiskunde, die echter ook dikwijls - al dan niet bedoeld - de kilte en de gevoelloosheid, de onpersoonlijkheid en het inhumane van de wiskunde zelf heeft. Het is overbekend dat een groot deel van onze architectuur om dezelfde reden dezelfde kenmerken draagt : het functionalisme heeft de architecten geleerd hart en verbeelding volledig te vervangen door rekenlat en liniaal. Reeds in de jaren twintig schreef Georg Gross : « Der Konstruktivismus führt logisch entwickelt überhaupt zum Abbau des Künstlers in heutiger Form. Er führt zum Beruf des Ingenieurs, des Architekten und Technikers. » Zelfs een enthoesiast aanhanger van de wetenschappelijke kunst als Vasarely voelt zich hierdoor beklemd : « La grande angoisse c'est que l'art se transforme en science ».

Ongegrond is deze vrees natuurlijk niet. Hoever kan obsessie door de wiskunde en de wetenschap een kunstenaar leiden ? Dan stelt zich de vraag : « Handelt es sich hierbei um ein Dogma, dessen kategorischen Imperative die Unsicherheit, die Leere und die Fluchtsituation der Künste im Zeitalter der Wissenschaft überdecken soll ? » (O. Bihalji-Merin). De wiskundige werkwijze drijft constructivist, Op-artist en computeresteticus tot het met geometrische precisie uitbouwen van zuiver rationele structuren, waar elk instinct, elke emotie, elke spontaneïteit, elke persoonlijkheid afwezig is. Wat heeft dit nog met kunst te maken ?

Even beklemmend is de vraag hoever obsessie door de machine - het totem-dier van de moderne mens (Lewis Mumford) - en door de technologie, kind van de wetenschap, de kunstenaar zal voeren : « Qui pourrait empêcher l'artiste de se prostituer à la toute-puissante Technique ? » zo werd gevraagd op een Underground-poster. Men kan zich over de technologische kunst sarkastisch en smalend uitspreken zoals Michel Ragon : « De sorcier l'artiste veut devenir technicien. Il aborde alors aux rivages enchantés de l'art technologique. Ainsi il croit participer au progès. Il se félicite de n'être plus anachronique. Il utilise des tubes d'acier, des matières plastiques en fusion, des moteurs, le laser. Il ne s'aperçoit pas que, dans la plupart des cas, son procédé est, tout comme le « réalisme socialiste », un art de mimétisme. Il ne fait que nous renvoyer un écho affaibli des découvertes et des constructions scientifiques. Nous en sommes toujours à attendre une « peinture » en tubes de néon, qui soit plus étonnante, aussi inventive,

aussi poétique que les murs lumineux construits par des électriciens à Picadilly Circus. Nous en sommes toujours à attendre une sculpture mobile qui soit aussi impressionante qu'un grand radar, qu'un télescope géant. S'il entre en concurrence avec le monde scientifique, avec le monde technologique, l'artiste joue perdant. Près des ouvrages extraordinaires de la technique, ses oeuvres apparaissent comme celles d'un bricoleur. Son domaine est ailleurs, dans l'intuition et non dans le calcul, dans la recherche de la connaissance et non dans la recherche de l'efficacité. »

Mensen als Nicolas Schöffer, Heinz Mack en Günther Piene zijn ongetwijfeld wel wat meer dan bricoleurs, knutselaars. Zij tonen dat de technologie wel degelijk bruikbaar is om er echte kunst mee te scheppen zonder de kunst te herleiden tot het maken van technologische spelletjes of tot 'n hobby voor vermoeide technologen en wetenschapsmensen. Maar waar ligt de grens ? De grens tussen kunst en wetenschap, kunst en technologie, kunst en wiskunde, kunst en ontspanning, kunst en politiek. De middeleeuwen hebben in de kathedraal een synthese verwezenlijkt van én godsdienst, én wiskunde, én wetenschap, én technologie, én architectuur, én schilderkunst, én beeldhouwkunst : een organische eenheid waarin elke cultuurvorm zich zelf was. Is een dergelijke synthese nu nog mogelijk ? Zeker niet zolang de wetenschappelijk-technologische droom de mensheid in haar greep geboeid zal houden, de droom van een ietwat gecorrigeerde « brave new world », een technocratische maatschappij waarvan de computer het sluitstuk en het symbool is. Hierop slaan de slotzinnen van ons essay « Is de kunst ziek ? » : « Laatkapitalisme en communisme bereiden beide onvermijdelijk een materialistische gesocialiseerde samenleving van dat type, waarin een kleine groep technocraten op wetenschappelijke wijze de grote massa leidt, die gedopeerd wordt door marxisme, massa-media, welvaart en techniek : een situatie die de innerlijke kern van de mens diep aantast dewelke herleid wordt tot een biologische machine. De laatste bastions die - hoewel erg ontluisterd en gehavend - de menselijke persoonlijkheid nog blijven verdedigen, zijn kunst en godsdienst : het zijn ook de enige elementen die een spiritualistische revolutie « au delà du marxisme » laten verhopen. Dat zal dan de revolutie van morgen moeten zijn... of van overmorgen ».

Dr. Albert Smeets
Warschaustraat 12, Oostende

Beknopte bibliografie :

Oto Bihalji-Merin, « Ende der Kunst im Zeitalter der Wissenschaft », Stuttgart 1969.
Louis Hourticq, « L'art et la science », Paris, 1943.
Phil. Minguet, « Le propos de l'art », Tournai, 1963.
Marcel Notebaert e.a., « Blijft kunst kunst » (spec. nr. van « Vlaanderen »), Tielt, 1970.
Dr. Hubert Peeters e.a., « Kunst en wetenschap » (spec. nr. van « Vlaanderen »), Tielt, 1964.
Michel Ragon, « L'art : Pour quoi faire ? », Tournai, 1971.
Dolf Riedel, « Art and Science », London - New-York, 1972.
H.R. Rookmaaker, « Modern Art and the Dead of a Culture », London, 1970.
Albert Smeets, « Is de kunst ziek ? » Leuven, 1973.
Vasarely, « Plasti-cité », Tournai, 1970.
J.H. Walgrave, « De hoogmoed van de wetenschap », (in : Onze Alma Mater), Leuven, 1973.

Richting Oost

Op 14 juli laatstleden zijn we dan eindelijk afgereisd, na maandenlange voorbereiding, naar een voor ons nog onbekend stukje wereld : Turkije en Iran. We, dat zijn 3 meisjes en 5 jongens, waaronder twee studenten. Als vervoermiddel hadden we ons twee VW-kamionetten aangekocht : de jongste was er zeven, de oudste elf jaar. Ja, voor ons was het ook een open vraag of zij nog in staat zouden zijn ons ter bestemming te brengen. Inderdaad, zij hebben hun werk zo goed als mogelijk gedaan, en ons de veertiende augustus in Shiraz (Zuid-Iran) binnengeloodst.

Ons reisplan was grosso modo het volgende. Zo vlug mogelijk Europa uit geraken, via Duitsland, Oostenrijk, Joegoslavië, Bulgarije, om onze tocht in Turkije te beginnen. Een tocht die zou lopen van noord naar zuid over oost en west (een 8000 km.) alsmede de westkant van Iran.

Europa is voor de meesten gekend gebied, en daarom zullen wij ons ertoe beperken te wijzen op het mooie land dat Bulgarië is, maar jammer genoeg te lijden heeft onder een al te streng communistisch regime. De mensen zijn er bevreesd contact te hebben met de toeristen. Wat ons vooral trof is, dat als men poogt de mensen in hun ogen te kijken, zij onmiddellijk het hoofd afwenden. Ook als toerist voelt men er zich niet steeds op zijn gemak. Zo zijn we op het nippertje ontsnapt aan een fikse boete, omdat wij er de nacht doorbrachten in onze wagens langs de baan. Gelukkig was er iemand bij ons in de groep die hun taaltje meester was, en dat doorbreekt ergens de afstand tussen vreemden.

Na een viertal dagen constant rijden, bolden we Turkije binnen. We waren nog geen tien meter op Turkse grond, of we zagen een vijftal Belgen die in paniek terug de grens overstaken : « Het wordt oorlog, het wordt oorlog. Keert terug ! » riepen ze ons toe, maar dan in het frans. Nu, we hadden onder de baan hier en daar wel geruchten opgevangen dat het niet zo best ging tussen Turken en Grieken, in verband met Cyprus, maar wat doet men als men een beetje avonturiersbloed in zijn aderen heeft ? Na eenstemmig akkoord met de groep zijn we dan toch maar verder getrokken, het heeft ons nog geen minuut gespeten. We hebben zelfs ons reisplan niet gewijzigd, en zijn onmiddellijk in zuidelijke richting voortgereden, richting Cyprus. Het enige wat we hebben ondervonden van die oorlog was, de spanning onder de bevolking, voortdurend opgepept door hun eigen regering om te gaan vechten, en onze lichten die werden blauw geverfd, omdat er een algemene verduistering van kracht was voor zuid en midden Turkije. De meest impressante indruk van iets nieuws is gewoonlijk de eerste. Welnu, voor ons was dat even zo. Die eerste kilometers in Turkije vergeten wij nooit. Kinderen, meestal koewachters of schaapherdertjes, staan er langs de baan te bedelen, om sigaretten, snoep en dergelijke zaken meer. En dan na een twintigtal kilometer doemt de eerste moskee voor je op. Een pracht van een moskee, stijlvol gebouwd, met prachtige minaretten. Die eerste Turkse stad, is Turks tot en met. uitzicht, huizen, straten, bevolking, zaken die op onze reis steeds ontelbare malen zouden terugkeren.

Een bevolking, zo gastvrij en vriendelijk, onberekend en steeds bereid je te helpen. Mensen die steeds tijd hebben, zowel voor elkaar, als voor de vreemden, ook al hebben ze er geen cent aan. We hebben er veel aan te leren, op dat gebied. Turkije is arm, maar vriendelijk, Iran is rijker en minder vriendelijk. Zou er misschien een verband bestaan ?

Een streek die elke Turkije - bezoeker zeker niet mag missen, is de zuid-west kust. Als we vermelden de streek van Milete, Didyma, Efese, dan zegt het u misschien iets meer. Milete is eerder klein. Vooral het goed bewaarde amphitheater spreekt aan. Didyma bevat alleen een Apollo-tempel met erin een pracht van een Medusa-kop. Het is er echt stemmig, en zonder de minste moeite kan men zich terugplaatsen in de tijd van Thales en consoorten. Een lust voor alle klassiekers. Efese is mooi, maar minder groot. Ietsje verder ligt de badplaats Kusadasi. Stel je voor, een tweede côte d'Azur, maar praktisch geen volk. Mooi strand, enorme kleurschakering van het water, een zon, die toch een beetje overdreven warmte geeft. Ja, dat moet je toch wel een beetje wennen : 40° in de schaduw. Het werkt op je gestel, je zoekt elk stukje schaduw op. Je hebt constant dorst, maar opgelet. Meestal is het water niet drinkbaar, zelfs gevaarlijk om diarree te krijgen. Gelukkig is er niemand van onze groep geweest die dagenlang onwel was. Een dagje diarree, dat moet je er voor over hebben, maar weken aan een stuk (en wees gerust, dat gebeurt) dat maakt toch een stukje van je reis kapot. Na Kusadasi kwam Pammukale aan de beurt ; kalkrotsen met een warmwaterbron erbij. Wat wens je meer om even te baden ? De reis werd voortgezet, langs de zuidkust, tot we noodgedwongen het binnenland dienden binnen te rijden. De baan aan de kust recht tegenover Cyprus was door het leger afgezet. Zo zijn we in Konya beland. Een grote stad, geschoeid op Westers patroon. Het bezoeken waard, was wel het Mevlana-museum. Mevlana was de stichter van de Derwitesorde. In datzelfde Konya werden we door een familie uitgenodigd om er in hun huis de avond door te brengen. Ook al was het een en al een avondje in gebarentaal, we hebben er ons fijn geamuseerd.

Toen werd de richting Göreme gekozen. Göreme ligt iets zuidelijker dan Konya. Het is een streek die men in ieder toeristisch foldertje aantreft. Hoge rotsen, waarin komplete woningen zijn ingekapt. Heel wat van deze woningen werden door de eerste christenen bewoond. Dat is nog te merken aan de fresco's, geschilderd op wand en plafond. Barslechte wegen leiden ons naar Oost-Turkije, met ondermeer de Koerdenstreek(zuid-oost). Malatya is een eerste exponent van dat oosten. De bevolking is er meer opgehitst dan in het westen. We voelden er ons niet zo veilig meer, en zijn dan ook iedere avond gaan slapen bij de Jandarma, vrij vertaald : legerpost. Ieder dorpje, hoe klein ook, heeft er zijn Jandarma. De koerdenstreek, waarvoor ze ons zo hadden gewaarschuwd is best meegevallen. De Koerden leven ongeveer in wat men kan noemen een kolhozen-systeem. Het dorp is een grote boerderij. Elk heeft zijn eigen werk. De Koerden zijn eerder een rijke bevolking. Ze hebben enorme stukken land waar meestal een goede oogst wordt van gehaald. De oogst wordt er dag en nacht bewaakt. En juist vanuit die schuwheid, dat hun oogsten zouden vernield of gestolen worden, is het gevaarlijk om 's nachts nog te rijden. Wij hebben het geluk gehad om een avond en een nacht door te maken in zo'n dorp. Wij hadden een gesprek aangeknoopt met een Koerde die nog in Duitsland als gastarbeider werkzaam was geweest, en op zijn uitnodiging hebben we ons dan naar zo'n dorp begeven. Een fantastische ervaring.

Niet zover van Göreme af ligt Nemrut Tag. Een bergtop, van een goeie 3000 meter hoogte, waarop Antiochus II een viertal prachtbeelden liet zetten. De baan die naar deze top leidt is de slechtste die wij ooit in ons leven hebben meegemaakt. We hadden daarom ook speciaal een jeep gehuurd om deze afstand (ongeveer veertig kilometer af te leggen.) We hebben er op de keien geslapen om 's morgens de zonsopgang te kunnen meemaken. Wij zullen ons aan geen beschrijving wagen, want het zou te minderwaardig zijn aan wat wij daar hebben gezien.

In het oosten van Turkije gonst het van de militaire activiteit en de radarinstallaties in het kader van de NAVO. Via Diarbakir rijden wij in de richting van het prachtige VAN-meer. Het is opvallend dat in het oosten de bevolking opdringeriger is dan in het westen van Turkije. Dit is natuurlijk te begrijpen uit het feit dat ze daar slechts sporadisch een « tjolende » toerist bemerken in tegenstelling met het drukbezochte westelijk deel van « Turkije ». De dorpjes zijn wel armtierig maar in dit arme land hebben de mensen een veel minder degelijke woning nodig dan in onze kille regenachtige kontreien. Het was echter wel eigenaardig toen we bemerkten dat de bedden van de « hotels » zich op de daken (onder de blote hemel) bevonden.

Op een camping langs het prachtige VAN-meer wagen we een frisse duik in het zilte nat. Het VAN-meer gelegen op een hoogte van 1.720 m., heeft een diepte van meer dan 100 m, 4 à 5 maal de oppervlakte van het meer van Genève en een tamelijk hoog zoutgehalte (2, 2 p. 100).

Stilletjes aan naderen we IRAN « the promised land » van onze trip. In een dorpje (Patmos) slapen we opnieuw op het terrein van de alomgeroemde « Jandarma ». 's Avonds worden we door een zekere Ali, een gastarbeider die nog in Sidmar te Gent gewerkt heeft, maar om bepaalde duistere redenen het gastvrije België niet meer binnen mag, vergast op degelijke Turkse raki (een goedje dat aardig wat weg heeft van Pernod). De commandant van de Jandarma, een zeer sympathieke kerel, laat zich hierbij ook niet onbetuigd. We worden overrompeld met zoete watermeloenen van alle formaat. Als je bemerkt hoe de vreemdelingen in ons land behandeld (zeg wel : behandeld) worden stemt dit wel tot enig nadenken...

De volgende dag zien we reeds de berg Ararat (Agri Dag - 5.165 m.) opdoemen, majestueus het landschap beheersend. Na de zondvloed zou de Ark van Noë op de Ararat geland zijn. Wij mogen wel zeggen dat, na alles wat we reeds gezien en meegemaakt hebben, we aan de « wieg van onze beschaving » gestaan hebben. We bereiken de Iranese grens, waar gedurende enkele uurtjes een aantal formaliteiten moeten vervuld worden : de grenspaperassen in Bulgarije konden er geen lap aan leggen. Iran is toch een « vrije monarchie, geschoeid naar Westerse maatstaven » ?

Na het wisselen van batterij (de dynamo van de jongste V.W. had het laten afweten) vervolgen wij onze reis. De wegen in Iran zijn zeer degelijk. In Marand bezoeken we, na enkele zeemvellen (lees brood) met honingboter verorberd te hebben in een plaatselijk restaurant, een atelier waar befaamde Perzische tapijten worden vervaardigd. Van jongsaf wordt, men mag wel zeggen deze « kunst » aangeleerd.

TABRIZ, de volgende stad die we aandoen, is een typisch Perzische stad. De straten zijn in feeërieke versieringen en lichten gehuld. Om middernacht dan be-

Op zoek naar een stukje onbekende wereld Turkije en Irak.

reiken we Teheran, hoofdstad van Iran, waar we bij de streng bewaakte Russische ambassade de nacht doorbrengen. We bezoeken o.a. het Ahuld-paleis, volgepropt met kunstvoorwerpen, spiegels, luchters en « last but not least » de fameuse Pauwentroon waar de Sjah werd gekroond.

We bezoeken tevens de illustere Bazar, paradijs der zakenlui ofte toeristen, die de kneep hebben om af te dingen en eindeloos te pingelen. Het is dan ook eerder ontmoedigend dat, als men denkt een pracht van een « koopje » te hebben gesloten, men enkele straten verder merkt dat het nog « billijker » kon.

Teheran wordt door één facet bijzonder gekarakteriseerd, namelijk het chaotische verkeer. Er heerst een drukte van jewelste, waarbij men van alle verkeersreglementen geen jota schijnt af te weten. Het relatief laag ongevallencijfer mag terecht een wereldwonder genoemd worden.

We kiezen de richting Esfahan, de illustere plaats waar in het bekende gedicht « De Tuinman en de Dood », de dood de tuinman afwachtte... De moskee van de sjah is een majestueus bouwwerk, gehuld in de meest onvoorstelbaar prachtige kleuren onder een paradijselijk klimaat. Andere bezienswaardigheden zijn (te veel om op te noemen, Esfahan moet een van de mooiste steden ter wereld zijn) o.m. de dansende minaretten en het Ali Qapu paleis met de veertig kolommen.

Van Esfahan richten we onze schreden naar Shiraz. De moeite waard is o.m. het bezoeken van het mausoleum van de Sjah Shiragh. Dit bouwwerk is langs binnen volledig opgesmukt met spiegels en allerhande versieringen. In het midden staat het graf van de hogepriester. In het mausoleum heerst nu een gehuil dat horen en zien vergaat. Kerels, die er soms uitzien als echte « voyous » kussen het graf snikkend en huilend. Deze mensen zijn zeer religieus bezield. Wanneer ze het mausoleum willen verlaten durven ze hun rug niet te keren naar het graf. Achteruit stappend verlaten ze schoorvoetend het prachtige gebouw dat voor hen een speciale betekenis heeft.

PERSEPOLIS : het einddoel van onze tocht bereiken we op de snikhete 14e augustus. Een maand geleden dag op dag zijn wij uit Roeselare vertrokken... Persepolis : - Stad der Perzen -, hoofdstad van het Perzische Achéménidische Keizerrijk dat zich uitstrekte van de Nijl tot de Amou-Daria en van Egeïsche Eilanden tot de Indus, werd als bouwwerk aangevat onder de regeringen van Darius I en Xerxes I en voltooid over een periode van 150 jaar (520 v. Chr. - 370 v. Chr.), werd in 330 v. Chr. reeds door Alexander de Grote aan het vuur en de vernieliging overgeleverd als weerwraak voor de vernielingen aangericht door de Perzen in hun veroveringsoorlogen tegen Athene en Griekenland.

Persepolis : het Versailles van de Perzische « grandeur » dat sedert de vernielingen van Alexander de Grote, door de eeuwen heen jammer genoeg veel te lijden heeft gehad van allerlei leger- en roversbenden van diverse nationaliteiten, is thans een prachtige ruïnenstad geworden in volle harmonie met het omringende gloeiend-dorre landschap. Wat er van over gebleven is van het Paleis van Darius, met de prachtige beeldhouwwerken, is nog steeds een streling voor het oog. De architect onder ons kan hier nog veel meer dan wij zijn verbeelding laten werken... Een woordelijke beschrijving kan alleen maar stuntelig enige weerklank vinden.

Nu het einddoel van onze reis bereikt is, vatten we de terugweg aan. In Pasargad bereiken we het graf van Kuros (Cyrus) de Oude. We volgen in Iran hetzelfde traject. Via Esfahan keren we terug naar Teheran. In een restaurant merken we een staaltje van de manier waarop de vrouwen nog steeds gediscrimineerd worden. Terwijl we onze çiskebab (schapenvlees) aan het verorberen zijn komt een man met zijn familie binnen. Prompt vliegt de vrouw met haar kroost achter een gordijn in de hoek. De vrouwen lopen niet alleen gesluierd, ze moeten tevens in het openbaar leven uit de actualiteit blijven.

Wanneer we terug de Turks-Iranese grens bereiken heerst er naar aanleiding van de nationale feestdag (19 augustus) een ware feeststemming. Muzikanten en dansers compenseren het lange wachten aan de grens.

Door slijkerige bergpassen, waar roekeloze vrachtwagenchauffeurs de wegen afschuimen, bereiken we (via Erzurum) aan de Zwarte Zee de stad Trabzon (het oude Trapezos). Eenstemmig roepen we als de Grieken tijdens de Tocht der Tienduizend : « Thalassa - Thalassa ». We zijn dus thans in het Noorden van Turkije dat duidelijker rijker is dan het Zuiden. In Sungurlu (een klein dorpje in de richting Ankara) bezichtigen we de Tittitenruïnes, waaronder de Akropolis en intact bewaarde Leeuwenpoort.

Zoals steeds overnachten we weer dicht bij het kantoor van de Jandarma. 's Ochtends merken we tot onze verbazing dat we midden het gewoel van een markt liggen.

In Ankara bezoeken we het Hittitenmuseum en het mausoleum van Atatûrk, grondlegger van de moderne Turkse staat en idool van de Turken.

We zien in Turkije ook een staaltje van « the American way of living » : een rijke staatsburger uit het land van Watergate sleept achter zijn woonwagen, die net een combinatie is van een bungalow en een sporthalle, een mini om zonder problemen in de steden te kunnen rondtoeren. Van luxe gesproken...

Tenslotte belanden we in ISTANBUL (het oude BYZANTIUM, later Constantinopel) dat door de Bosforus en de Gouden Hoorn Europa van Azië scheidt. De Gouden Hoorn verdeelt de stad in twee helften, welke door twee reusachtige bruggen verbonden worden : de Galata-Brug en de Atatürk-Brug, Istanbul is een reusachtige stad van dicht tegen de twee miljoen inwoners, een stad die niet in een paar dagen te bezichtigen is, wat enigszins te begrijpen is als draaischijf van de meest verscheidene beschavingen die alle hun sporen onuitwisbaar hebben nagelaten door de eeuwen heen. De Aya Sophia - de Blauwe Moskee - en het Topkapi-museum behoren tot de vele bezienswaardigheden van het onuitputtelijke Istanbul.

Via Edirne (het oude Adrianopel), met de reusachtige Moskee van Soliman de Prachtlievende, bereiken we het « O zo gastvrije » Bulgarije. Net als tijdens de doortocht moeten we een transitvisum kopen om nota-bene door Bulgarije te mogen rijden. Als klap op de vuurpijl moeten we voor beide wagens nog een bijkomende verzekering hebben. U raadt het : weer betalen, of aan de grens blijven.

Via Plovdiv, Nis en Sophia komen we terug in het Yougloslavië van Tito. De weg Beograd - Sophia is een echte dodenbaan. Kapotgereden door de zware vracht-

wagens is het een huzarenstukje om de wagens veilig en wel door te loodsen. In Oostenrijk bereiken we de Mozartstad Salzburg. In München wandelen we even op de Marienplatz.

Op zaterdag 31 augustus bereiken we rond 18 uur de markt van Roeselare, waar we door familieleden en vrienden worden verwelkomd. We worden, wat normaal is na 7 weken van huis weg te zijn, met allerlei vragen overrompeld.

Voor ons is de reis wellicht veel sneller verlopen dan voor de thuisblijvers...

Jan Bouten, Paul Scherrens, Piet Decan.

Beenhouwer

Met een stem die scheurde tot in de Zuidstraat vloekte hij van zijn hakbank naar de kelders en van de kelders naar zijn hakbank. Steeds in dezelfde groezige kleren, de vaalgrijze muts die er om de haverklap afging om het klamme zweet van zijn wit vel te vegen, het beduimelde hemd dat altijd openstond en waaruit dus onzedig zijn borstharen tierden, de overjarige broek die langs alle kanten versteld was, tot in de verstellingen zelf, de zware hoge schoenen precies oor-oorlogsschepen, en last but not least het eeuwige blauwe kieltje dat hij om het middel bond als een vodje om zijn « echte » kleren voor vet- en bloedvlekken te behoeden.

Eén van zijn aantrekkelijkheden voor ons was zijn keiharde stem. Een door merg en been snijdende stentorstem. Als hij ze daarenboven gebruikte om een heiligschennende resem krachtwoorden door het kollegeruim te slingeren was het feest kompleet. Maar daarvoor moest hij aangewakkerd worden, een beetje opgehitst, een beetje toornig gemaakt eerst.

De leraar Nederlands had ons bijvoorbeeld diets gemaakt dat de benaming beenhouwer fout was en we enkel het bestaan mochten erkennen van een vleeshouwer. Kijk eens aan, onze held had dus al een hele carrière lang zichzelf en de anderen bedrogen als hij zijn beroep meedeelde, want hij wàs geen beenhouwer. Nee nee, beenhouwer ? Geen sprake van. Bestaat niet. Ofwel bedot je de anderen ofwel weet je zelf niet wat voor vak je gekozen hebt, maar beenhouwer ? Nee hoor, beenhouwer dat zijt ge niet. Dan was de maat vol. Met een sierlijkheid die alleen in **zijn** mond tot recht kwam lanceerde hij een hagel vloeken en scheldwoorden zo ratelend naar buiten, dat een geraamte het er koud bij zou gekregen hebben. Dan stoof de bende snaken als kippen uiteen, want het was toch maar beter dat de gevaarlijke ogen van de subregent niet zagen wie het vuur aan de lont had gestoken.

Een andere beproefde gelegenheid was er één waarop hij, vermoed ik zo, al even erg aasde als wijzelf. Om kwart over twee eindigde de namiddagstudie, en dan was de grootste stilzwijgendheid geboden om naar de leslokalen te marsjeren. En elke dag uitgerekend op dit moment voelde de slager zijn behoeften. Hij nestelde zich tussen ons en slampampte muilentrekkend naar het witstenen urinoir. Daar luisterden wij ondeugend of het nu wel menens was met dat lozen van hem, doch of hij nu ja dan niet reden had om te komen, wij daagden hem toch altijd uit met de opmerking dat hij het alleen maar deed om ons aan het lachen te brengen, waarop voor ons straf stond natuurlijk. Dan gluurde hij eens over de schouders, en als de gevaarlijke ogen van de subregent niet waakten zat het eksplosieve spel tot ons aller jolijt weer glansrijk op de wagen.

En daar op zekere dag lees ik in Contact, of waar was het ook weer, dat hij er niet meer is. Gestorven aan deze of gene ziekte, ik weet het niet meer, het doet er ook zo weinig toe. Als één van die talloze onbelangrijke mensen die komen en gaan zonder veel opgemerkt te worden is hij er onderuit getrokken. Men schrijft er eens wat over als ze weg zijn. Een bidprentje. En veel later misschien

een stukje als dit hier. Rumoerig en, zoals het spreekwoord dus wil, ongekompliceerd watertje. Een stem als een mes, maar een hart, jawel, als een rumpsteak. Voor mij hoor je er evenwel nog bij, beenhouwer, als ik mij omdraai en terugkijk. Je bent één van de kleuren die het àf maken, het laatste vege streepje wellicht dat men moeilijk identificeert - het is er ook zo onbedachtzaam bijgeklad - maar dat zichzelf plots in de verf gaat zetten door eens zachtjes te twinkelen, als de gevaarlijke ogen niet loeren en ik alleen het zie. Want ik heb ooit eens een wijs man horen zeggen, beenhouwer, dat iedere mens eigenlijk twee keren sterft, één keer wanneer hij voor goed uit ons gezelschap verdwijnt, een tweede keer wanneer hij voor goed uit onze herinnering verdwijnt.

Lieven Vandekerckhove

Familieberichten

GEBOORTEN

Karen, dochtertje van heer en mevrouw Jan Nowé - Mallefeyt uit Oud-Heverlee - Leuven, 15 april 1974.

Veerle, dochtertje van heer en mevrouw Luc Foulon - De Muynck uit Rumbeke - Roeselare, 7 mei 1974.

Saskia, dochtertje van heer en mevrouw Philippe Dejonghe - Baeyens uit Edegem - Wilrijk, 18 mei 1974.

Dominique, dochtertje van heer en mevrouw Filiep Timmerman - Cornelis uit Roeselare - Roeselare, 4 juni 1974.

Jürgen, zoontje van heer en mevrouw Gerard Dekeyrel - Vanoverberghe uit Klerken - Roeselare, 2 juli 1974.

Jan, zoontje van heer en mevrouw Marc Vandoorne - Verhalle uit Rumbeke - Roeselare, 12 juli 1974.

Ignace, zoontje van heer en mevrouw Geert Cosaert - Traisnel uit Roeselare - Roeselare, 24 juli 1974.

Louis, zoontje van Herwig Donck - Decru uit Roeselare - Roeselare, 13 augustus 1974.

Stijn, zoontje van heer en mevrouw Lionel Bekaert - Tournicourt uit Rumbeke - Roeselare, 13 augustus 1974.

Brecht, zoontje van heer en mevrouw Luc Vanneste - Vanneste uit Roeselare - Roeselare, 19 augustus 1974.

Joost, zoontje van heer en mevrouw Willy Martin uit Kessel-Lo - Leuven, 21 augustus 1974.

Lien, dochtertje van heer en mevrouw Herman Vansteenkiste - Soenen uit Roeselare - Roeselare, 23 augustus 1974.

Katrien, dochtertje van heer en mevrouw Frans Van Hulle - Verbeke uit Roeselare - Roeselare, 30 augustus 1974.

Anneke, dochtertje van heer en mevrouw Jozef Defraeye - Hondekyn uit Roeselare - Roeselare, 3 september 1974.

Katleen, dochtertje van heer en mevrouw W. Stock - Vantomme uit Roeselare - Roeselare, 7 september 1974.

Dieter, zoontje van heer en mevrouw Jan Loose - Rotté uit Lichtervelde - Tielt, 8 september 1974.

Yves, zoontje van heer en mevrouw Luc Platteeuw - Feeraert uit Izegem - Roeselare, 13 september 1974.

Katrien, dochtertje van heer en mevrouw Rik De Nolf uit Roeselare - Roeselare 14 september 1974.

Nathalie, dochtertje van heer en mevrouw Kürt Adriansens - Maes uit Schelle - Antwerpen, 20 september 1974.

Kurt, zoontje van heer en mevrouw Herwig Bertrem - Van Den Brande uit Zaventem - Vilvoorde, 23 september 1974.

Dries, zoontje van heer en mevrouw Jo Ballyn - Spriet uit Oostnieuwkerke - Roeselare, 27 september 1974.

Ruben, zoontje van heer en mevrouw Jef Soenens - Vanheerswynghels uit Passendale - Roeselare, 7 oktober 1974.

HUWELIJKEN

heer en mevrouw Philippe Cool - D'hoop, Loker 29 mei 1974.
heer en mevrouw Luc Vanden Berghe - Verstraete, Roeselare, 28 juni 1974.
heer en mevrouw Philip Vanwalleghem - Vanhaelewijn, Langemark 5 juli 1974.
heer en mevrouw Jef Pollet - Remmery, Koolskamp 10 juli 1974.
heer en mevrouw José De Brouwere - Rooryck, Kuurne 12 juli 1974.
heer en mevrouw Frans Buyse - Demeyer, Ardooie 12 juli 1974.
heer en mevrouw Carl Nuyttens - Dejans, Lauwe 19 juli 1974.
heer en mevrouw Piet Sercu - Mosselmans, Nederokkerzeel 19 juli 1974.
heer en mevrouw Luc Vermeersch - Van Haute, Torhout 20 juli 1974.
heer en mevrouw Johan Vanhoutte - Sabbe, Oekene 24 juli 1974.
heer en mevrouw Michel Masson - De Borchgrave, Anzegem 25 juli 1974.
heer en mevrouw Jean-Pierre Vyncke - Benoit, Deerlijk 27 juli 1974.
heer en mevrouw Paul Roussel - Germonpré, Veurne 1 augustus 1974.
heer en mevrouw Geert Prinsie - Vercouter, Oekene 2 augustus 1974.
heer en mevrouw Pol Hessels - Lootens, Roeselare 2 augustus 1974.
heer en mevrouw Luc Vandenbussche - Plovier, Gits 3 augustus 1974.
heer en mevrouw Jan Bommerez - Delva, Roeselare 3 augustus 1974.
heer en mevrouw Rik Deceuninck - Verplancke, Torhout 10 augustus 1974.
heer en mevrouw André Vanholle - Pierpont, Roeselare 10 augustus 1974.
heer en mevrouw Yvan Dhondt - Segers, Reninge 14 augustus 1974.
heer en mevrouw Marc Bossuyt - Maenhout, Kemmel 16 augustus 1974.
heer en mevrouw Paul Depondt - Ketelaers, Veurne 24 augustus 1974.
heer en mevrouw Paul Gruwez - Nouwynck, Poperinge 7 september 1974.
heer en mevrouw Marc Van Holm - Kindt, Ardooie 27 september 1974.
heer en mevrouw Paul Denturck - Inghelram, Koksijde 28 september 1974.
heer en mevrouw Noël Vanraes - Vermeire, Roeselare 11 oktober 1974.
heer en mevrouw Eddy Lebon - Vermeulen, Roeselare 12 oktober 1974.
heer en mevrouw Lode Cardoen - Devos, Moorsele 12 oktober 1974.

OVERLIJDENS

heer Hubert Van Tieghem - Neirynck, geboren te Roeselare op 7 maart 1907 en overleden te Tielt op 18 februari 1974.

heer Albert Allegaert, geboren te Heule op 2 augustus 1916 en overleden te Roeselare op 23 april 1974.

eerwaarde heer Jozef Vervenne, geboren te Wevelgem op 3 januari 1891 en overleden te Marke op 27 april 1974.

mevrouw Annie Debaere - Debaets, geboren te Kortrijk op 12 februari 1945 en overleden te Brussel op 1 mei 1974.

pater Andrew Taillieu, geboren te Rumbeke op 25 juli 1914 en overleden te Roeselare op 2 mei 1974.

mevrouw Antoinette Geldhof - Declercq, geboren te Roeselare op 29 september 1928 en overleden te Brugge op 3 mei 1974.

juffrouw Louisa Marichal, geboren te Roeselare op 23 mei 1903 en overleden te Kortrijk op 7 mei 1974.

mevrouw Maria Cornelis - Hessels, geboren te Zedelgem op 10 januari 1921 en overleden te Roeselare op 17 mei 1974.

heer Walter De Jonghe - Soete, geboren te Ninove op 14 mei 1941 en overleden op 17 mei 1974.

mevrouw Joanna Vanwesemael - Masselin, geboren te Roeselare op 31 juli 1904 en overleden op 18 mei 1974.

heer Fernand Lammertyn - Poire, geboren te Maisons Laffitte op 7 december 1919 en overleden te Roeselare op 20 mei 1974.

juffrouw Mia Lagae, geboren te Kortrijk op 29 september 1958 en overleden te Izegem op 26 mei 1974.

heer Gilbert Houtsaeger - Rommens, geboren te Roeselare op 21 januari 1898 en overleden op 8 juni 1974.

heer René Vandenberghe - Debruyne, geboren te Ardooie op 30 juni 1889 en overleden te Roeselare op 8 juni 1974.

heer Jules Wallays - Debusschere, geboren te Rumbeke op 26 juli 1899 en overleden te Roeselare op 10 juni 1974.

mevrouw Margarithe Welvaert - Allaert, geboren te Oostkamp op 2 juni 1898 en overleden te Langemark op 12 juni 1974.

heer Gerard Vanallemeersch - Verhalle, geboren te Kachtem op 13 april 1924 en overleden te Roeselare op 13 juni 1974.

heer Jozef Sercu - Vancoillie, geboren te Ardooie op 13 maart 1895 en overleden te Roeselare op 14 juni 1974.

mevrouw Marie-Louise Cauwelier - Vangrysperre, geboren te Moorslede op 5 januari 1914 en overleden te Roeselare op 19 juni 1974.

heer Alfons Dupon - Verbeke, geboren te Roeselare op 1 september 1900 en overleden te Ardooie op 22 juni 1974.

mevrouw Helena Vandewalle - Strubbe, geboren te Loppem op 24 september 1879 en overleden te Oostende op 25 juni 1974.

heer Maurits Borry - Lagae, geboren te Roeselare op 31 januari 1892 en overleden op 30 juni 1974.

mevrouw Christina Dewulf - Vanneste, geboren te Roeselare op 10 april 1947 en overleden op 3 juli 1974.

heer Joris Debaere - Debaets, geboren te Kortrijk op 5 augustus 1938 en overleden op 16 juli 1974.

heer Marcel Lannoo - De Vlieger, geboren te Meulebeke op 25 oktober 1901 en overleden te Tielt op 16 juli 1974.

heer Adrien Follebout - Matten, geboren te Morainville op 11 maart 1917 en overleden te Zarren op 18 juli 1974.

heer Gustaaf Cappelle - Verhaeghe, geboren te Dadizele op 16 augustus 1896 en overleden te Roeselare op 26 juli 1974.

mevrouw Irma Pecceu - Bril, geboren te Langemark op 4 maart 1890 en overleden te Roeselare op 30 juli 1974.

heer Manuel Sinnaeve - Verfaillie, geboren te Diksmuide op 20 september 1947 en overleden te De Pinte op 6 augustus 1974.

heer Oscar Verhaeghe - Olivier, geboren te Moorslede op 11 maart 1898 en overleden te Roeselare op 8 augustus 1974.

mevrouw Marie-Louise Lodrioor - Grymonprez, geboren te Roeselare op 31 oktober 1899 en overleden op 12 augustus 1974.

mevrouw Magdalena Deleu - Claeys, geboren te Staden op 16 augustus 1898 en overleden te Roeselare op 19 augustus 1974.

mevrouw Marie-Louise Debaillie - Ramboer, geboren te Zwevezele op 19 april 1901 en overleden te Kortrijk op 22 augustus 1974.

heer Jules Rommelaere - Daveloose, geboren te Ruddervoorde op 1 maart 1890 en overleden te Tielt op 28 augustus 1974.

mevrouw Felicie Penninck - Bol, geboren te Passendale op 3 april 1892 en overleden te Roeselare op 31 augustus 1974.

mevrouw Magdalena Debaillie - Ramboer, geboren te Zwevezele op 23 november 1908 en overleden op 9 september 1974.

heer Henri Huyghe - Vansteelandt, geboren te Kortemark op 24 juli 1894 en overleden te Oostende op 17 september 1974.

heer Gerard Leconte - Vandeburie, geboren te Kuurne op 19 oktober 1898 en er overleden op 25 september 1974.

juffrouw Martha Dubois, geboren te Vlamertinge op 19 november 1914 en overleden te Ieper op 29 september 1974.

juffrouw Gabrielle Vandeghinste, geboren te Gullegem op 9 januari 1898 en overleden te Kortrijk op 13 oktober 1974.

mevrouw Emiel De Nolf - Deckmyn, geboren te Roeselare op 20 juli 1884 en overleden te Zwevezele op 16 oktober 1974.